

Péterfi Anna – Péterfi Ferenc

Hogy rátaláljunk a helyi közösségek hangjára...

– A kisközösségi rádiók esélyeiről –

Budapest, 2009. február, 39. szám

ISSN 1788-134X
ISBN 978-963-88287-0-5

Kiadja az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet
Budapest, 1021 Hűvösvölgyi út 95.
Felelős kiadó: Nahimi Péter igazgató
Borítóterv: Czákó Zsolt
Nyomdai munkák
Műegyetemi Kiadó
Felelős vezető: Wintermantel Zsolt
www.kiado.bme.hu

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	4
1. A RÁDIÓZÁS HAZAI RENDSZERÉRŐL ÁLTALÁBAN, RÁDIÓS TIPOLOGIA, FOGALOM-ÉRTELMEZÉSEK	5
1.1 A média háromszatú rendszerében a 3. szektor, a közösségi rádiózás általában; a kisközösségi rádiók viszonya – a helyi rádióhoz	5
1.2 Az egységesítés jelenségéről.....	6
1.3 Az identitás fogalom értelmezései – ebben a relációban	7
1.4 Lokalitas, közösségiség, szubszidiaritás, részvétel, illetve viszony a helyi közpolitikával.....	9
1.5 A kisközösségi rádió szerepe a társadalmi kommunikáció fejlesztésében	11
2. ANZIKSZ	13
2.1 Elemzés és példák a kisközösségi rádiók gyakorlatáról	13
2.1.1 <i>Honnan ered a kezdeményezés, avagy cél vagy eszköz a rádiózás?</i>	14
2.1.2 <i>Hozzáférhetőség: nyitottság és vételkörzet</i>	16
2.1.3 <i>A lokalitas előnyei</i>	17
2.2 Képessé tétel, a helyi közösségek hatalommal való felruházása	18
3. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK: FOGYASZTÓK HELYETT EMANCIPÁLT KISKÖZÖSSÉGEK	22
MELLÉKLETEK	25
Esettanulmányok – A kisközösségi rádiók listája.....	25
SZAKIRODALOM	39
KAPCSOLATOK, HONLAPOK	39

Bevezető

Tanulmányunkat az Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet felkérésére készítettük.

Bennünket egy évvel megelőzően *Gosztonyi Gergely* írt egy összefoglaló publikációt „*A kisközösségi rádiók Magyarországon*” címmel a Civil Rádiózásért Alapítvány megbízásából. Az ő anyaga ennek a viszonylag új rádiózási formának a teljességéről készített hazai pannó, a szerző az akkor működő kisközösségi rádiók egészéről igyekezett átfogó, általánosabb képet megrajzolni – meggyőződésünk szerint igen színvonalasan. Tehát az ő írását egyik kiindulópontunknak tekintjük.

Mi egy sajátos vonatkozását vizsgáljuk a kisközösségi rádiózásnak, azt, hogyan tud – vagy éppen hogyan tudhatna – a helyi társadalom, az identitás megerősödésében kiemelkedőbb szerepet betölteni ez a közösségi kommunikációs eszköz.

A szokásosnál nagyobb hangsúlyt helyezünk munkánkban elméleti kérdések körbejárására: a társadalmi kommunikációra; az identitás, a közösség részvételre való felhatalmazására és hasonló kérdésekre. Tesszük ezt a megbízó intézményre tekintettel, s mert korábban már más kiadványokban¹ bőségesen foglalkoztunk mi és más szerzők is gyakorlatiasabb megközelítésben ezzel a témával.

Sokat töprengtünk azon, mennyire csapdahelyzet az, ha mi szigorúan fogalmazunk elemzésünkben; ezzel nem „kiadjuk-e” az általunk nagyon fontosnak tartott és valójában is nagyra becsült kisközösségi rádiókat. Végül úgy döntöttünk, éppen az érintettek, tehát a rádiósok miatt, megengedhetjük a kritikusabb megközelítést, reméljük, nem lesz a döntéshozók körében sem olyan, aki félmondatokat a teljes környezetükből kiragadva ellene fordítaná megállapításainkat ezeknek az alakuló médiaközösségeknek.

Vizsgálódásunkban a kisközösségi rádióknak a földrajzi-területi közösségi kötődéseit helyezük előtérbe, az ORTT által is korán megfogalmazott definíció közelében haladva, s kevesebb figyelmet szentelünk a speciális művészeti, zenei, vagy egyéb projekteket megvalósító kisközösségi rádiókra, amelyek egy-egy téma, szubkulturális vonás kapcsán gyakran távoli kapcsolatokban szerveződnek, s így értelmezik a közösségi jellegüket. A rádiók ezirányú megkülönböztetésére még a későbbiekben kitérünk. Ugyanakkor témánk szempontjából perifériálisnak, sőt az eredeti kisközösségi rádiós idea félreértelmezésének, vadhajtásának tekintjük a pusztán napi divatnak megfelelni akaró mainstream party-zenét sugárzó rádiókat és a kereskedelmi médiumokat utánzó – követő, valójában kiskereskedelmi rádiókat. Ezekkel nem foglalkozunk tanulmányunkban.

Írásunk első részében a téma kapcsán felmerülő fogalmakat járjuk körbe, említést téve a kapcsolódó, vagy számunkra ötletadó irodalmakról. Így – egyéb szakirodalmi hivatkozások között – gyakran idézünk egy 20 évvel ezelőtt született, s magyarul csak kézirat formájában létező francia tanulmány² gondolatmenetéből, töprengéseiből és kérdésfeltevéseiből, mert érdekes hasonlóságot vélünk felfedezni a mai hazai helyzet és az akkori francia-svájci társadalmi és médiapolitikai viszonyok között.

Ezt követően dokumentumelemzés segítségével vizsgáljuk, milyen közösségi célkitűzések mentén indultak el az egyes kisközösségi rádiók. Majd néhány – mások által és néhány általunk készített – esettanulmányt alapul véve keressük a választ arra, a gyakorlatban mennyiben szolgálnak közösségi célokat a kisközösségi rádiók.

¹ Legalább ennyit a kisközösségi rádiózásról (2003. Budapest), Kisközösségi rádiósok kézikönyve (2004. Budapest), Közösségi rádiós túlélőkészlet (2008. Budapest)

² *Pierre Delaspre*: Kommunikáció – fogyasztás vagy emancipáció (kézirat)

1. A rádiózás hazai rendszeréről általában, rádiós tipológia, fogalomértelmezések

1.1 A média háromsztatú rendszerében a 3. szektor, a közösségi rádiózás általában; a kisközösségi rádiók viszonya – a helyi rádióhoz

Ha rendszerezni, típusokba sorolni, csoportosítani kívánjuk a hazai elektronikus médiumokat, kétféle megközelítést tartunk erre alkalmasnak:

- Az egyik, amely a *vételkedés, a kiterjedtség alapján* sorolja be azokat. Így megkülönböztethetünk: országos, körzeti, helyi és újabban kisközösségi vételkedésben sugárzó médiumokat.³
- A másik besorolás a *működési, a tulajdonosi forma alapján* lehetséges. Így beszélünk kereskedelmi, közszolgálati, szabad – közösségi – harmadik típusú médiumokról.

Ez utóbbi tipizálás közel áll a médiatörvény⁴ elnevezéseihez, ám ott „nem nyereségérdekeltnek” nevezik a harmadik típusú műsorszolgáltatást.

Tanulmányunkban – ahogy az a címből is következik – a helyi társadalomban, a lokalitásban, szomszédságokban található kisközösségi rádiókra helyezzük kiemelten a hangsúlyt. Ha már a tipizálásnál tartunk, fontos megjegyezni, hogy az elmúlt tíz évben – alapvetően tartalmi szempontokat előtérbe helyezve – egy újabb rádiós-televíziós forma jelent meg, amely a mi csoportosításunkat kissé módosíthatja: ezek a tematikus csatornák. Úgy véljük, hogy az így keletkezett felosztásban önálló szereplőként is fontos helye lehet a helyi életre fókuszáló műsorszolgáltatásnak, így akár sajátos módon értelmezett tematikus csatornaként is felfoghatóak a lokalitást fókuszba állító rádiócsatornák.

Szabad, közösségi rádiózás – gyakran használjuk együtt ezt a két jelzőt. Mit jelent mégis a szabadság ebben a kontextusban? Egyrészt a profitszerzés kényszerétől, másrészt a tulajdonostól, a döntéshozó-hatalmi rendszerektől való függetlenségre gondolunk. Ugyanakkor mindkettőnek előnye és ára is van. Mégis, klasszikus esetekben a szabad elhatározás, a döntés lehetőségének a szabadsága és a döntéshozatal módja talán a legmeghatározóbb sajátossága ezeknek a médiumoknak.

A területi alapon értelmezett közösségiségre jellemző, hogy tematikájukat és a szereplőiket alapvetően meghatározza a lokalitás. Sok szállal kötődnek a helyi társadalomhoz: területileg, hagyományok, adottságok tekintetében, szocio-kulturális vonatkozásaikban, esetleg nyelvileg.

„A közösségi média szervezetek nonprofit alapon működnek, a bennük való részvétel pedig önkéntes. Működésük során különböző közösségek hangját szövegezik meg, s elősegítik a társadalmi kohéziót, a sokszínűség fenntartását, a kreativitást és a részvételt. A szektor igen sokszínű és az EU különböző országaiban különbözőképpen működik...” foglalja össze *A közösségi média helyzete az Európai Unióban* című dokumentum⁵. S ugyanez a dokumentum másutt így definiálja ezt a médiatípust: „A vonatkozó jogi meghatározás értelmében a *közösségi média olyan médiaforma, amely nonprofit alapon működik, s annak a közösségnek a tulajdonát képezi, illetve tartozik elszámolással, amelyiket szolgálja. A közösségi média nyitott az általa folytatott műsorgyártási és műsorszolgáltatási tevékenységben való részvételre, irányítását pedig az általa szolgált közösség tagjai végzik...*”⁶

³ Az itt használt tipológia főként a földi sugárzással közvetített médiumokra érvényes, hiszen ezt a más jeltovábbítással – műholdas, kábeles, internetes – megvalósuló műsorszolgáltatás mára már újabb típusokkal egészül ki.

⁴ 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról

⁵ A közösségi média helyzete az Európai Unióban – AKTI Budapest 2008 9. o.

⁶ Uo. 61.o.

Foglaljuk akkor össze, hogy mit is tekintünk kiindulópontként **a kisközösségi rádiók legfontosabb jellemzőinek**:

„A kisközösségi rádiózás célja, hogy lehetővé tegye olyan rádiók működtetését a **kistelepüléseken és kisebb közösségekben**, amelyekben nem lehetséges egy helyi rádió gazdaságos működtetése, de a helyi közösség igényelné egy neki szóló rádióadó létét, valamint, hogy lehetőséget nyújtson azon intézményeknek, amelyek a rádiózással egy speciális hallgatói kör igényeit elégítenék ki.” (Idézet az ORTT első alkalommal meghirdetett pályázati kiírásából)⁷ A kisközösségi rádiók egyik legfontosabb sajátossága, hogy **markánsan fogalmazzák meg a korlátozott vételkörzetben megcélzott csoportot**. Ez lehet egy kisebbség, nemzetiség, valamilyen szubkulturális, korosztályi csoport, valamilyen intézmény használói-lakói, nagyon körülhatárolt lakóközösség (pl. kis falu, településrész, szomszédság, egyetemi negyed, stb.) A kisközösségi rádiókat – ebből a szempontból – határozottan **el kívánja különíteni az ORTT a helyi műsorszolgáltatók kategóriájától**, s főként attól, hogy azok városi, térségi funkciókat és kereskedelmi érdeket bújttassanak annak hátterébe. Ennél a rádiótípusnál **alapértékként többnyire közösségi, szociális, környezeti, kulturális jellemzőket** érdemes megfogalmazni; pl. a helyi társadalom bevonása, aktivizálása, szociális szerepvállalás, perifériára szorultak segítése, szolidaritás, tolerancia, helyi értékek megerősítése, hagyományok ápolása, nyelvkultúra fejlesztése, tanulás-képzés segítése stb. A kisközösségi rádiók kiemelten fontos jellemzője, hogy azt **jórészt önkéntesek működtetik**.

Egy **egészséges médiastruktúrában** minden szintnek (országos, regionális, helyi, kisközösségi) megvan a saját jelentősége és szerepe. Tapasztalatunk szerint, ha felborul (vagy ki sem alakul) ez az egyensúly, ha hiányzik valamelyik lépcsőfok, annak a helyét gyakran másik szinten legalizálódott helyi rádiók próbálják ösztönösen betölteni, a hiányzó (média)térbe és funkcióba benyomulni.

Esetünkben, ha nem működnek helyi vételkörzethez kapcsolódó rádiók (amelyek helye ugye szélesebb topográfiai körben lett kijelölve), azok helyét ösztönösen is igyekeznek betölteni a szűkebb lokalitásra létrehozott kisközösségi rádiók. Ez érzékelhető torzulásokat eredményez a médiarendszerben, így például a szomszédságra méretezett médiumok városi, kistérségi – tehát eredeti küldetésüknél szélesebb – területet kívánnak lefedni. A siker vágya, annak kívánása, hogy minél többen hallgassák őket – ennek a vonzásán túl azt is magával hozza, hogy finanszírozási esélyeiket akarják ezekben a helyzetekben szélesíteni, – s ez már tipikus kereskedelmi szemponttá válhat: minél szélesebb a hallgatottság, annál több eséllyel lehet a reklámidőt értékesíteni. Ám azzal is számolni kell, hogy minél szélesebb a vételkörzet, annál nagyobb veszélybe kerül a helybeliség szempontja.

1.2 Az egységesítés jelenségéről

A nagy, központi és a kereskedelmi média fő célja: eljutni minél több fogyasztóhoz. Ennek során ezekben sajátos szelekciós, válogatási, szerkesztési elv válik meghatározóvá. Kétféle tekintetben is megjelenik az egységesítés:

Egyrészt ebben a folyamatban a **helyi perifirikussá** válik, a **lokalitás** fokozatosan elvész. Mi is történik tulajdonképpen? A tartalom egységesítése során – a hallgatói érintettség miatt – csak a mindenkihez szóló hírek, témák, ügyek válnak relevánssá, amelyekből szelektálódik, kifarad a lokális: a partikularitása miatt. Ez a folyamat nem feltétlenül hibája, inkább tudomásul veendő jellemzője a központi orgánumoknak. Ha a legnagyobb közös nevező a tömegesség, a hallgatók/nézők számának növelése az a helyi kiszorulását eredményezi.

A helyi médiumoknak éppen ez a mások által be nem töltött szerepük, jelentőségük, funkciójuk alapján ezt a helyzetet fordíthatják meg: a helyi történéseket helyezik a középpontba, azokat „hangosítják fel”, azokat emelik ki az információrengetegből. A közösségi médiumoknak ugyanakkor megvan a lehetősége – a hallgatóság maximalizálás kényszerétől való függetlenségéből eredően – hogy a többség helyett a kisebbségre, speciális csoportokra fókuszáljon, kiszolgálva olyan hallgatói rétegeket, akik kiesnek a kereskedelmi média célcsoportjából. Mert, egy egészséges médiarendszerben

⁷ http://www.ortt.hu/palyazatok/helyi_radio_20030716.doc

ezek a természetes – helye szerinti – feladatai a helyi, közösségi médiumoknak. (Ugyanakkor az általános, a túl széles érvényességű hír, esemény kerülhet a perifériájára.)

Létezik azonban egy másik, szintén tartalmi egységesítés, de az már a piac törvényei mentén működik, azt – azaz a biztonságos és tömeges fogyasztást szolgálja:

Megfigyelhetjük, hogy a kereskedelmi rádiók igyekeznek egyensúlyba hozni a médiakínálatot és a közönségkeresletet (tömegigény), ami a zenei formulák általánosodásához és az adások szabványosodásához vezet. Egyesek ezt a folyamatot sematizálódásnak, mások dekulturalizálódási folyamatnak is nevezik. A banalizált, sulykolóan ismétlődő eszközökkel létrejövő szabványosítás veszélye kapcsán felmerül a kérdés (no és a szükséglet): ellenfolyamata lehet-e ennek a trendnek a kisközösségi rádió, rést ütve az ilyen fajta szabványosság falában?

„A rádió tömegmédiá, mely üzenetek egyirányú sugárzását teszi lehetővé egy szélesebb közönség felé. A kollektív sugárzó rendszerek tömegesítő hatása abban áll, hogy nem veszik tudomásul, semlegesítik, vagy egyenesen lerombolják a közvetítő kommunikációs kapcsolat lényegét és helyett, egy mindig egyenlőtlen kapcsolatot építenek ki az egyén (átlaghallgató) és a rendszer (absztrakt egység) között. A médiumok hatalma részben megsemmisíti azoknak a családstruktúráknak és társas csoportoknak a hatását, amelyek az élet során végigkísérik az egyént. A hagyományos rádió általában hajlamos átvenni a hallgatók többségének értékítéletét és véleményét, hozzájárulva ezzel viselkedésük homogenizálásához.(...) Az alternatív rádió különböző kísérletekből kiindulva szerveződik, ezek egyik célja éppen a tömegkommunikáció bizonyos vonásainak a korrigálása.”⁸

E gondolatmenet végén a Rádió Csobán példáján egy olyan esetet idézünk, ahol természetes összekötődés jön létre a tágabb érvényességű hírek és a lokalitás között:

„Közben helyi híreket mond, majd az olimpia sporthíreit. 'Mondja nekem egy szomszédom, Lajos én az elmúlt 20 évben nem láttam magyar öttusázót a lóról leesni, ma meg kettő is így járt.' Nagyon sok hírt, közérdekű információt a saját kommentárjával egészíti ki. A Közösségi Ház előző Szent István napi rendezvényéről beszél, részletesen és nagy gonddal megemlíti a helyi „Szép kertek” verseny díjazottjainak neveit, s az olimpia ürügyén beharangozza a kistérségi sportfesztivál eseményeit és jelentkezési határidejét.”⁹

1.3 Az identitás fogalom értelmezései – ebben a relációban

Az identitás témánk szempontjából azért kikerülhetetlen fogalom, mert *a közösségiség egyik meghatározó és nélkülözhetetlen feltétele*. Nem lehet identitás nélküli egy közösség és így nem lehet az egy kisközösségi rádió sem. A később még említésre kerülő egyszemélyes rádiók egyik nagy kérdőjele éppen az, hogy rendelkeznek-e valamiféle helyi közösséghez köthető identitással? Ha nem, ha bennük pusztán a személyes autonómia reprezentálódik, hasonlítanak ahhoz a folyamathoz, amelyre *Csányi Vilmos* azt mondja, hogy feltűnnek az *egyszemélyes, egytagú csoportok*. „Az egyszemélyes csoport így egy parányi kis kultúra, egyetlen résztvevővel, aki saját magával, mint aktív tényezővel és végrehajtóval végzi közös akcióit: hiedelmei egyéniek...a közös konstrukció (ami a csoportlét egyik jellemzője – a szerk.) ő maga. Minden érzelmi kapcsolat, érdek, hűség saját maga felé irányul. A külső csoportokkal, legyenek azok egy vagy többszemélyesek csupán egyezkedni hajlandó.”¹⁰

Nézzük a kifejezés értelmező szótárban szereplő tartalmait:

Identitás *lat*: 1. azonosság, 2. önazonosság, öntudat

Identifikál *lat*1. azonosít, azonosságot állapít meg 2. felismer valakit

⁸ *Pierre Delaspre*: Kommunikáció – fogyasztás vagy emancipáció 59-60.o.

⁹ Rádió Csobán - kézirat

¹⁰ Mindentudás egyetemén – *Csányi Vilmos* előadásából részletek

A helyi vagy lakóhelyi identitást ebben az esetben úgy értelmezzük, mint az egyén kötődését, ragaszkodását lakóhelyéhez, szomszédságához, részvételét a helyi közösségi életben, beágyazottságát a lakóhelyének kulturális, kapcsolati szövetébe.

Ha a főcímben megjelöltek szerint, tehát a lakóhelyi identitás megerősítésének lehetőségét szolgáló médiumként próbáljuk a kisközösségi rádiók helyi szerepét megtalálni, valamennyi tartalom kiindulópontként szolgálhat.

Alapkérdés, hogy megtörténik-e ezeknek az orgánumoknak az alapítása, elindítása kapcsán (majd a működésük során folyamatosan) a valódi érdekeltségi körük azonosítása, felismerése? A műsorszolgáltatási jogosultsággal csak ösztönösen, a nyilvános megszólalás lehetőségét akarják megszerezni, vagy tudatosan végiggondolják, felismerik, s elhelyezik-e elég árnyaltan önmagukat abban a társadalmi közegben, amelynek szereplőivé vál(hat)nak? Fontosnak tartják-e a saját közösségük körében a helybeliséghez kapcsolódó öntudat megerősítését?

Ehhez megfelelő figyelmet, kapacitásokat szükséges fordítani a helyiek aktivizálására, a közösség részvételének megszervezésére és mozgósítására, s ehhez megfelelő szakismeretekkel is rendelkezni szükséges.

Nemcsak a műsorban megvalósuló interaktivitás kulcskérdés ebben a rádiós műfajban, hanem a folyamatos visszajelzések (és persze ezt megelőző „odajelzések”) csatornáinak tudatos és szisztematikus kiépítése is. Idézzünk az Őrszentpéteren működő Triangulum Rádiónál hallottakból:

„A hosszú ideje folyó állhatatos működéstől fokozatosan lett egy respektje ennek az orgánumnak a közéletben – de nagyon nehéz, hogy nincs pontos érzékelést segítő visszajelzés a működést illetően. „Látják, hogy ott van minden helyi eseményen a mikrofonunk, még akik nem hallgatják is tudják, hogy dolgozik a rádió.” Van egyfajta öntudat is, amely kialakult az idők során. Példaként említik, hogy egy slágerrádiós műsorban a „tanult” sztárműsorvezetők szapulták az Őrséget, és valaki helyből betelefonált, ezt kikérte magának, s még azt is megemlítette, hogy „nekünk még saját rádiónk is van.”¹¹

Az identitás – s így végül is a közösségiség kapcsán – érdemes megfogalmaznunk annak a közösségi rádiózással kapcsolatos kettős értelmezését is:

- A közösségiség jelentheti a műsorkészítők kooperációjára, együttműködésére vonatkozó fogalmat – azaz azt a közösségi csoportot, akik a rádiót „csinálják” –, de/és
- jelentheti a hallgatói kört, mint közösséget, tehát a helyi társadalmat, a települési/szomszédsági kört, vagy a speciális szubkulturális közösséget is. (Itt egy lehetséges gyakorlat, ha viszonylag szűk körű – akár egyszemélyes – a műsorszolgáltató, de ő(k) a helyi lakóközösséget, annak feltételezett szükségleteit helyezi(k) a rádió adásainak középpontjába.)

Az Európai Unió közösségi média helyzetéről szóló jelentés ezt így interpretálja:

„A közösségi média segít egy adott érdekközösségnek a közösségi tudat erősítésében, miközben lehetővé teszi a közösség tagjai számára, hogy érintkezésbe lépjenek a társadalom más csoportjaival is. Emiatt kulcsszerepet játszanak a tolerancia és a pluralizmus megerősítésében. A közösségeknek jellemzően három olyan csoportja van, amelyet a közösségi média szolgálni tud: közös érdeklődési körrel rendelkező csoportok, földrajzi közösségek és kulturális közösségek.”¹²

Az alábbiakban két kisközösségi rádióról készült esettanulmányból idézzünk részleteket, a helyi identitás megfogalmazásának példáiként, amelyek jól érzékeltetik, hogy a helyi kezdeményezések, valamint a helyi kultúra milyen jelentős szerepet játszanak a társadalmi kohézió megerősítése és az újítások szempontjából:

¹¹ A Triangulum Rádióról - kézirat

¹² A közösségi média helyzete az Európai Unióban AKTI 2008. Budapest 10.o.

„...szerves kapcsolatban van a helyiekkel, ide be lehet jönni az utcáról, vagy amikor otthonról hoznak az emberek zenét és a rádiókat adják. A (Rákóczi) Hírmondó a hírműfajokra is nagy hangsúlyt fektet, élőben közvetít a nekik otthont adó közösségi házból rendezvényeket. Oknyomozó riportokat is készítenek, feldolgozták nemrég például a község ötvenhatos eseményeit, és foglalkoznak a falu életét érintő dolgokkal, a szeméttelép felszámolásától kezdve a védett madarak fészkelő-helyeinek felfogatásáig, vagyis klasszikus közszolgálati funkciókat látnak el. Büszkéek arra, hogy **beépültek a falu történelmébe**, archivált anyagaikon olyan emberek szólalnak meg, akik ma már nem élnek, riportjaik, interjúik már mindig részét fogják képezni a helyi társadalom kulturális örökségének...” (Rákóczi Hírmondó)

„...Rakó Attila, arra emlékeztet, mennyire felbecsülhetetlen értékű volt, amikor ő Üllő testületi ülésére már úgy érkezett meg, amikor ott volt képviselő, hogy már ismerte Gyömrő álláspontját a két település közötti fontos közös ügyben, a rádió közvetítésének köszönhetően. Volt olyan eset, hogy valaki megkérte őket, olvassák be, hogy eltűnt a kutyája. S két órával később a kutya megkerült Maglód határában. Máskor egy természettudományi újságban talált cikk a cukorbetegségről segített valakinek abban, hogy felfrissítse a diétáját. Megszólt pap, orvos, a városka minden fontos tényezője. Könnyű belátni tehát, hogy milyen **fontos kulturális-közéleti funkciókat lát el a rádió a maga egyszerű eszközeivel...** A hallgatók inkább az idősebbek táborába tartoznak, akiknek „nehézére esik már az olvasás”, vagy nagy örömeiket lelik a kívánságműsorban...”¹³ (Sirius Rádió)

1.4 Lokalitas, közösségiség, szubszidiaritás, részvétel, illetve viszony a helyi közpolitikával

A helyi társadalom fogalom idehaza csak a rendszerváltást megelőző utolsó 10 évben kezdett emancipálódni, a centralizált állam, a diktatúra korábban ellenségének tekintette a lokálisat, a helyit, abban a saját hatalmának megkérdőjelezését féltte. (Jót poénkodhatnánk itt most a maiakon is, de menjünk tovább.)

A korábbi médiarendszer jól szolgálta a centralizált hatalmat, annak lebontása, a különféle dimenziókban megjelenő szuverén nyilvánosság potenciális esélye a '80-as évek végén (sajtótörvény) és a '90-es években (médiatörvény) teremtdött meg. Érdekes, hogy miközben a Közép-Kelet-Európában elkezdődött ennek a monolit rendszernek a „szétpontosítása”, eközben a fejlett országokban Nyugat-Európában és Amerikában – főként a kereskedelmi tőke liberalizálódásának nyomására – elindult a médiakoncentráció folyamata, s tart máig is. Ez azt az érdekes helyzetet hozta, hogy éppen elindult a nagy monstrum lebontása, de egy más hatásra nagyon rövid időn belül, vagy szinte párhuzamosan újakezdődött a médiakoncentráció Magyarországon is. Ebben a helyzetben érdemes értelmeznünk a helyi, közösségi-szabad médiumok, így a kisközösségi rádiók különös jelentőségét, esélyeit és szükségleteit.

Vegyük számba, mi is a helyi társadalomban a lokalitás, a közösség szerepe (és itt most nem elsősorban a kiscsoportot, hanem inkább a helyben együtt élők települési közösségét értjük), tehát mi ennek a fogalomnak és társadalmi formációnak a szociológiai, társadalompolitikai jelentősége? Schoenberg életképes közösségnek nevezi azt az együttélési keretet:

¹³ Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év Civil Szemle 2007/3-4.sz 138.o.

- amelyben a lakosok *együttműködnek* annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb szempontú *hatással legyenek a helyi társadalom szabályaira*;
- amelyben a lakosok a közösségi életre vonatkozó *célokat tűznek* ki maguk elé és
- amelyben az emberek *képesek is e célok megvalósítására*. (Schoenberg 1979)¹⁴

Itt jól érzékelhetően a közpolgár – a citizen – sajátos viszonyát, a civil társadalomba való beilleszkedését, aktív szerepvállalását hangsúlyozza a szerző. Olyan magatartást és olyan közösségi rendszert említ, amelyekben az érintettek bekapcsolódnak a szabályok megvitatásába, megválasztásába és az ezekből eredő felelősségvállalásba is. Ezek a részvétel elemi megvalósulásai. Ehhez ideálisnak tűnik a lokalitás szintje, ahol még a viszonyok az egyes emberek számára átláthatóak, követhetőek, s ezekből eredően a változtatás esélyeit hordozzák.

A közösségi fejlesztőmunkában a helyi társadalom egy szűkebb egységéként a *szomszédságot* szokták előtérbe helyezni. A szomszédságot térben szemléljük, a közelben megvalósuló együttlétként, helyi csoportként. Kulcsfogalom a szomszédsági kör,¹⁵ amely összehangolt szomszédi viszonyt jelent, s amelynek kiigazító, ellenőrző (kontroll) és kiegészítő szerepe is van.

Más megközelítésben olyan települési, városrészi egység,

- amelynek külön *építészeti, gazdasági és kulturális súlypontja van*, s amely városépítészeti jelzésekkel világosan elkülönül a többi városrésztől.

- Lakóinak tudatában *áttekinthető, átélhető, megélhető* egységként rajzolódik ki.

A tagolás arra épít, hogy sikerül *az emberekben felkelteni az összetartozás, az otthoniasság érzését és a felelősségtudatot*.

Talán ez a fogalomkör áll a legközelebb ahhoz az ideához, amit létrehozása, legitimációja kapcsán a kisközösségi rádióknak szántak ennek a formának az elindítói, s amit képviseltek a közösségi rádiózáshoz a közösségi fejlesztőmunka felől közelítők is.

Tehát „hatással tudnak lenni a helyi társadalom szabályaira”, „célokat tűzhetnek ki”. Olyan viszonyrendszer ez, amely „ellenőrző szerepet” tud ellátni, mint társadalmi egység „áttekinthető”, a „felelősségtudat” kialakulását hordja magában. A civil társadalom felelős állampolgárának ideáját rajzoltuk meg fent, amelyhez olyan állapot feltételezünk, amely a *szubsziaritás elvét* tiszteletben tartja, hiszen csak ennek létezésével gyakorolhatja közpolitikai és a szolidaritásra épülő közösségi felelősségét a helyi polgár. „...Mindazt, amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség és egyúttal súlyos bűn, a társadalom helyes rendjének felforgatása...”¹⁶ – mutat rá XI. Pius pápa enciklikája.

Olyan eszközzé válhatnak a kisközösségi rádiók, amely segíthet az érintetteknek abban, hogy valódi hatással lehessenek a környezetükre. „A helyi szféra autonóm térré válik, ahonnan kiépül a 'lehet, vagy nem megváltoztatni az életet'; olyan helyé, ahol a konkrét problémák megléte lehetővé teszi a társadalmi változás mozgatóerői számára a gyakorlati beavatkozást.”¹⁷ A közélet helyi szintjein valódi szereplőkké válhatnak a helyi polgárok és közösségeik, részt vehetnek a saját erőforrásaikkal annak alakításában, a problémák közösségi megoldásában. Komoly, felelős szerep juthat ilyen célokkal a helyi médiumoknak. „A közösségi média segít a média pluralizmus és sokszínűség megerősítésében. Műsoraikat nem szakmabeliek állítják össze és azok másfajta megközelítést kínálnak az adott közösség számára fontos dolgok bemutatásában – ebből következően jelentős szerepet töltenek be a modern kori társadalom részvételi demokráciájában.”¹⁸

¹⁴ Idézi *Vercseg Ilona*: Szomszédság c. Parola füzet 1993. Bp.

¹⁵ *Elisabeth Pfeil*: Szomszédsági és érintkezési kör a nagyvárosban; elméleti megfontolások

¹⁶ *XI Pius pápa „Quadragesimo Anno” kezdetű enciklikája*

¹⁷ *Pierre Delaspre*: Kommunikáció – fogyasztás vagy emancipáció 22.o.

¹⁸ A közösségi média helyzete az Európai Unióban AKTI 2008. Budapest 9.o.

Mindezen jelenségek bemutatásával azt kívánjuk érzékeltetni, hogy milyen fontos eszközzé válhatnak ezek a médiumok, s mekkora lehetőséget vehetnek a kezükbe. Ugyanakkor az is látszik gondolatmenetünkökből, hogy ehhez egyebek között milyen közösségekkel és a társadalommal kapcsolatos ismeretek lennének szükségesek, hogy a sokat emlegetett *részvétel, aktivizálás, bevonás* esélyeit megteremtjük, hiányának okait megértessük a kisközösségi rádiók működtetésében az érintettekkel. Meggyőződésünk, hogy a társadalmi szövet regenerálásának eszközeivé válhatnak a közösségi rádiók, mivel lehetővé teszik a különféle vélemények kifejezését egy közösségen belül.

1.5 A kisközösségi rádió szerepe a társadalmi kommunikáció fejlesztésében

Az intézményesülő szabad rádiók esetében gyakran előfordul, hogy helyi szintre alkalmaznak egy oda nem illő országos, vagy tágabb kommunikációs rendszermodellt, s eközben eltérítik a társadalmi kommunikációt eredeti rendeltetésétől.

Napjainkra¹⁹ új társadalmi rétegek jelentkeznek, akik „műszaki képességeik révén egyre fontosabb pozíciókat töltenek be a társadalmi struktúrában. Ezek a társadalmi rétegek összekapcsolják felemelkedésüket egy olyan technológiai modernizációhoz kötődő gazdasági szektor kialakulásával, melynek a hozzáférhetősége, termelési módjai és termékei nyersanyagként és csereértékként használják fel a tájékoztatást és a jelképiséget. Az alternatív médiákban olyan eszközt találtak, amely elérhetővé teszi számukra azt, amit hatalommal azonosítanak, vagyis a beszédet.” (P. Beaud: La société de connexions /Az összejátszók társadalma)

A médiához való hozzáférés „beszédhelyzetbe” hozza őket, aminek folytán elismerést, tekintélyt szerezhetnek maguknak a társadalmi kapcsolatjátékokban és bekapcsolódhatnak abba a párbeszédbe, melyet az állam a politikai hatalom és a közigazgatás folytat egymással, miközben felméri a társadalom igényeit és megtárgyalják a konszenzus módozatait. A helyi szintű kommunikáció ekkor válik képessé a társadalmi igények, szükségletek kifejezésére. A szerepe ebben a helyzetben kettős, egyrészt a „piacra jutással”, másrészt a társadalmi közvetítéssel kapcsolatos. Ezt részben illusztrálja a Rádió Csobánnál hallott történet is:

„Van egy-két telefonos közreműködőjük. Ilyen Zsóka néni, aki valamilyen rendszerességgel főzésről, háztartásról, hétköznapi dolgokról 10-15 perces telefoninterjúban kapcsolódik be rendszeresen. Úgy érzi Lajos, hogy hiányzott Zsóka néni életéből a beszéd – ezeket a lehetőségeket teremtették meg neki a rendszeres rádiós megszólalások. Külön érdekesség, hogy több mint egy éve szerepel az adásban, de Lajos még személyesen nem találkozott Zsóka nénnel – vagy legalábbis nem azonosították az utcán egymást.”²⁰

A társadalmi kommunikáció partnernek tekinti a befogadót, aki kapcsolatot létesít a leadóval információcsere céljából, megkönnyítve a felmenő információt, vagyis azt, ami a helyiből indul ki.

A közvélemény-kutatók egydimenziójú hallgatottsági vizsgálataival szemben, a mennyiségi értékelésnél szívesebben látnánk egy minőségi értékelést, amely az adott média közönségaktivizáló képességén alapszik. Tehát egy másik, részvételre alapozott rádiózási modellt javasolunk, ahol a leadók és befogadók kölcsönösen hatnak egymásra.

Vizsgáljuk meg az alábbi táblázatot, amely más megközelítésben igyekszik bemutatni a különbséget az **információközlő-közvetítő médiumok** és az **együttműködésre építő médiumok** között.

¹⁹ Az itt következő gondolatmenet jórészt P. Beaud: La société de connexions /Az összejátszók társadalma/ című írása alapján fogalmazódik (Paris, Aubier, 1984.)

²⁰ Rádió Csobán - kézirat

Elfajtott funkcióban

Központosított és ellenőrzött program
Egy adó, számos vevő
Elszigetelt egyének lekötése
Passzív fogyasztói magatartás
Depolitizálási folyamat
Szakemberek által készített produkciók
Hivatalnokok által végzett ellenőrzés

Felszabadító funkcióban

Decentralizált program
Minden egyes vevő potenciális adó is
Tömegek mozgósítása
A résztvevők kölcsönhatása, feed-back
A politika tanulásának folyamata
Kollektív produkciók
Társadalmi ellenőrzés autonóm szervezet segítségével

A táblázatban²¹ szereplő kifejezések magyarázatra szorulnak:

- Az „elfajtott” szó arra utal, hogy a médiumokat a nem hivatalos vélemények közlésének megakadályozására használják fel. Felszabadító funkciójuk ezzel szemben úgy jelentkezik, hogy elősegítik a kisebbségek véleménynyilvánítását, bátorítják a hallgatók részvételét.
- Egy központosított és ellenőrzött program feltételezi a normatív (s egységesített) üzenetek sugárzását, a decentralizált program viszont arra törekszik, hogy szélesítse a véleménynyilvánítás lehetőségeit.
- Az előbbinél egyetlen adó jogosult arra, hogy a hallgatókhoz szóljon, míg az utóbbinál az adók és vevők közötti kölcsönhatás lehetővé teszi a véleménycserét, mely növeli a szólásszabadságot.
- A központosított és normatív média esetében a „vevő” egyedül van az „adóval” szemben, megfosztva a bekapcsolódás lehetőségétől, míg a második esetben a „tömegek mozgósítása” a közösség részvételi lehetőségét jelenti.
- A passzív fogyasztói szokás olyan program befogadásából ered, melyet a „vevőknek” nem áll módjukban befolyásolni. A kölcsönhatás és a feed-back olyan kapcsolatot tud létesíteni adó és „vevők” között, melynek során az adó szintén megismeri a „vevő” véleményét.
- A depolitizálás folyamata annak tudható be, hogy a tömegeket megfosztják a részvétel és az ellenőrzés valós lehetőségétől, miközben a politika tanulása a részvétel során történik.
- A szakemberek által készített produkció egyedül a hivatásosok ténykedésének az eredménye. A kollektív produkciót nem-hivatásosok hozzák létre véleménynyilvánítás céljából.
- A hivatalnokok által végzett ellenőrzés azt jelenti, hogy az államgépezet hatalmat gyakorol a médiumok felhasználása fölött, míg a tömegek által szervezett társadalmi ellenőrzés demokratikus indíttatású.

A fentieket részben igazolni látszik az ORTT korábban már idézett jelentése a kisközösségi rádiók működési tapasztalatairól:²² „Összegezve tehát elmondható, hogy a rádiósok a médium segítségével szeretnék nyomatékosítani a közösségük problémáit, vállalva az esetleges konfrontációkat a helyi közélettel, annak tudatában is, hogy anyagi támogatásuk részben tőlük is függ.(...) Az igény a megszólalásra, a kommunikációra ott tűnik a legnagyobbnak, ahol a gazdasági problémákból fakadó szociális és kulturális hiányosságok a legjelentősebbek.”

²¹ Ez a gondolatmenet *Pierre Delaspre*: Kommunikáció – fogyasztás vagy emancipáció c. írása nyomán alakult, aki *Enzenberger* táblázatát (1970) is idézi

²² ORTT Előterjesztés - A kisközösségi rádiózás Magyarországon 2006. Készítette: *Császár Miklós* 7.o.

2. Anziks

2.1 Elemzés és példák a kisközösségi rádiók gyakorlatáról

Most, hogy megismerkedtünk a kisközösségi rádiózás fogalmával, és áttekintettünk néhány forrást, melyek a kisközösségi és/vagy közösségi médiumok szerepeit és lehetőségeit tárgyalják a helyi közösség relációjában, arra keressük a választ, hogy vajon a kisközösségi rádiók mennyiben töltik be a nekik szánt szerepet, eredeti elképzeléseikhez képest hol helyeződnek el a helyi közösség életében, mennyiben járulnak hozzá vétekkörzetük közösségi életének épüléséhez. Ehhez első lépésben arról szeretnénk képet alkotni, hogy ki, milyen célkitűzésekkel, milyen csoportok megszólítására és megszólaltatására indította kisközösségi rádióját.

Ezt követően már meglévő²³ esettanulmányokra valamint néhány kisközösségi rádiónál tett látogatásunkra támaszkodva próbáljuk ismertetni, a gyakorlatban hogyan alakult a rádiók kapcsolata a helyi közösséggel, közösségi élettel.

Természetesen a téma vizsgálatára számos más módszer is kínálkozna. Mi azért döntöttünk mégis a személyes látogatások során végzett megfigyelések, interjúk mellett, mert úgy gondoltuk, többletinformációra tehetünk szert, ha működés közben figyeljük meg a rádiókat, és ha kérdéseinkkel eleve alkalmazkodunk az ottani körülményekhez. Megfigyeléseink eredményei ugyan nem reprezentatívak, azonban mégis sok információval szolgálnak a kisközösségi rádiózás 5 éve alatt tapasztalt jelenségek okaival és e rádiózási forma jelentőségével kapcsolatban.

A célkitűzések vizsgálatához górcső alá vettük az ORTT-hez benyújtott kisközösségi rádiós frekvenciapályázatokat. Kifejezetten azokra a rádiókra szűkítettük a kört, amelyek már legalább három éve adnak (tehát legkésőbb 2005. január 1-én kezdték meg működésüket),²⁴ vagyis, akiknél vélhetően bevált a modell. A kritériumoknak így 32 rádió felelt meg, melyből 31 rádió pályázata volt hozzáférhető az ORTT-ben.

A pályázati anyagok elemzése során felmerült probléma a pályázat egyes szövegrészeinek esetenként szó szerinti egyezése volt, mely köszönhető az interneten, és más hozzáférhető formában közzétett néhány sikeres pályázati anyagnak, melyekből előszeretettel kölcsönöztek teljes mondatokat, olykor bekezdéseket is a későbbi pályázati anyagokban. De ugyanúgy megfigyelhető volt az ORTT pályázati kiírásában szereplő kifejezések, mondatok visszaköszönése is. Ezt különösen a rádió jellege és céljai leírásában tapasztaltuk. Így, a pályázatokban megfogalmazott célok közhelyszerűvé válása miatt, nem támaszkodhatunk teljességgel az azokban leírtakra, nem fogalmazhatunk meg módszertanilag igazolható állításokat a működő kisközösségi rádiók célkitűzéseit illetően.

A pályázati anyagok felépítése többnyire a kiírásban meghatározott kereteket követte, de tapasztalható volt némi eltérés az ORTT által megalkotott pályázati űrlap pontjaihoz képest. Az elemzés során a pályázati űrlap²⁵ III. Műsorterv c. pontjának 1. a) szakaszát vizsgáltuk, melynek témája a kisközösségi rádió jellege, céljai, célcsoportjai, alapértékei.

A vizsgált anyagok alapján 2 részre oszthatók a rádiók a megjelölt célcsoport és a rádió által használt emberi erőforrások szerint:

- alapvetően egy lakóhelyi közösségnek szóló, munkatársait onnan verbuváló rádiók: 24 db
- alapvetően egy oktatási intézmény hallgatóinak, dolgozóinak szóló, munkatársait onnan verbuváló rádiók: 7 db

Habár az oktatási intézmények által működtetett vagy azokat megcélzó rádiók is elérik olykor az intézmények környékén élő lakosságot, tematikájukat azonban az oktatási intézménnyel való viszonyuk határozza meg inkább, és a rádió működtetése is ezen intézményekhez, vagy az

²³ Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év (Civil Szemle 2007/3-4)

²⁴ Nyertes frekvenciapályázat esetén 3 éves műsorszolgáltatási jogosultságot nyer a pályázó, melyet három év után kétszer öt évvel hosszabbíthat meg.

²⁵ Pályázati űrlap http://ortt.hu/palyazatok/7/1149557330helyi_radio_20030716.doc (2008.09.25.)

intézmények munkatársaihoz kötődik. Mindezek miatt, a tanulmány témájához igazodva, a lakóhelyi közösségnek szóló rádiók azok, melyekre a továbbiakban vizsgálatainkat összpontosítjuk.

A műsorszórás jellege – az ORTT kisközösségi frekvenciákra kiírt pályázata alapján – lehet „közműsorszolgáltató” és „nem nyereségérdekelt”. Ez a megkülönböztetése a gyakorlatban kevésbé érzékelhető: sem a rádiók által kitűzött célokban, célcsoportokban sem az alapértékekben nem tapasztalható különbség e felosztás szerint. A rádiók mindegyike non-profit formában működik – amit a limitált reklámozási lehetőség²⁶ eleve meghatároz –, többnyire alapítványi vagy egyesületi háttérrel, de sok esetben magánszemély volt a pályázó.

A célcsoportok meghatározását illetően a legtöbb rádiónál általában véve a helyi lakosokra számít hallgatónaként a műsorszolgáltató bármiféle szűkítés nélkül (17 rádió esetében). Vannak olyan rádiók, melyek a helyi lakosokat kor²⁷ alapján szűkítik le (4 rádió esetében) és vannak, akik valamilyen érdeklődési kör²⁸ vagy valamilyen speciálisabb értékrend²⁹ alapján (3 rádió esetében).

A célok meghatározásakor sok esetben kiderült, hogy a kisközösségi rádiót indító szervezet már hosszabb ideje működik és valósít meg közösségi célokat, tevékeny résztvevője, sokszor indítója a helyi kezdeményezéseknek – a célok meghatározásakor így többször hivatkoztak a már működő egyesület, alapítvány alapító okiratában megfogalmazott célokra. Sok pályázati anyagban próbáltak alkalmazkodni a kiírásban szereplő kifejezésekhez, így azon rádiók esetében, melyek általában a helyi lakosokat határozták meg célcsoportjukként nem sok különbség volt tapasztalható a célok meghatározásában: „a helyiek szöcsöve”, „helyi problémák feltárása”, „lakosság közéleti aktivitásának fokozása”, „hallgatók közügyekbe való bevonása”, „helyi identitás kialakítása, megerősítése”, „teljes körű tájékoztatás”, „a helyi közélet fóruma”, „a kulturális élet fokozása”. Tehát a rádiót többnyire egyfajta participációs térként képzelik el, mely elkötelezett a közösségben uralkodó értékek megismertetésében, megőrzésében, a helyi problémák feltárásában és közvetítésében. Ehhez képest a többi 7 rádió ennél valamivel speciálisabb célokat határozott meg, de egy kivételével – mely az audiofiliát propagálta – alapvetően ezek is hasonló közösségi célokat tűztek ki maguk elé. Összesen 5 olyan pályázat volt, melyben szó szerint megjelent a „helyi identitás kialakítása, erősítése”, mint kitűzött cél.

Több pályázatban nem fogalmaztak meg kifejezetten alapértékeket, illetve sokszor keverték őket a célokkal. Ahol megfogalmaztak, ott értékek teljes kavalkádjával találkozhattunk (az erkölcsösségtől a másság elfogadásáig), melyek végül nem alkottak koherens képet a rádió értékrendjéről.

Ha tovább akarunk lépni a pályázati anyagok nyújtotta információkból, akkor – a korábban említett torzító tényezők miatt (melyek inkább a célok leírásában érhetőek tetten) – érdemesebb a műsorszórásra pályázó szervezetet vagy személyt megnézni, illetve azt, kikhez szól majd a rádió (a vételkörzetből következően), kiből áll majd várhatóan össze a stáb.

Úgy is megfogalmazhatjuk a kérdést, hogy honnan ered a kezdeményezés, és kiket próbál elérni és bevonni? Ennek további vizsgálatához segítségül hívjuk a már említett esettanulmányokat, és saját – kisközösségi rádióknál tett – látogatásaink, és interjúink anyagait.

2.1.1 Honnan ered a kezdeményezés, avagy cél vagy eszköz a rádiózás?

Ezzel kapcsolatban három alapesettel találkoztunk. Az egyik, amikor a rádiózás az egyetlen meghatározott célja a kezdeményezésnek, vagyis amikor a közösség azért jön össze, hogy elindítsa, üzemeltesse a rádiót.

Ehhez hasonlóan az „egyszemélyes” rádióknál is maga a rádiózás a fő célja a rádió elindításának, de ebben az esetben nem alakul ki közösség, stáb (maximum egy-két fős, de akkor is az alapítóé a főszerep) a rádió körül.

²⁶ Közműsor-szolgáltatónál a reklám időtartama egyetlen műsorórában sem haladhatja meg a hat percet. Nem nyereségérdekelt műsorszolgáltató óránként három perc reklámot sugározhat.

²⁷ Például a Tisza Rádió, mely kifejezetten a 14-15 év közötti fiatalokat jelölte meg célcsoportjaként.

²⁸ Például az X Rádió, mely kifejezetten az audiofil zenét hallgatókat célozza meg.

²⁹ Például a Rádió Sansz, mely a székesfehérvári keresztény közösségeket jelöli meg célcsoportjaként.

„A Gyömrői Sirius rádió mesébe illő történetét számos médium feldolgozta már, újságcikkektől dokumentumfilmig. Történet az idős rádiótechnikusról, aki sajátkezűleg épített adót, antennát, garázsban stúdiót barkácsolt, nyugdíjából részletre vásárolt cd-lejátszós deckeket, történet gáncsoskodókról, hatóságokról, és aláírásgyűjtésről, itt minden romantikus közhely megtalálható, és igaz. És minden racionális számításnak, esélynek ellentmondóan, Lacy István működteti a helység saját helyi rádióját, a mai napig is. (...) Eljött az idő, technikai feltételek adottak, demokrácia van, rádiót kell csinálni, mert a városnak szüksége van rá”³⁰

A másik tipikus helyzet, amikor a rádió már egy meglévő, aktívan működő közösség életében indul el, csak egy plusz eszközként szolgálva a közösség számára. Tehát ebben az esetben a rádió egy eszköz, nem pedig maga a cél. Ezeket a rádiókat általában egy olyan egyesület vagy alapítvány hozza létre, amely már jó ideje tevékenykedik, és aktív részese a helyi közösségi életnek.

„Halászelken nem csak az ifjúság kikapcsolódási lehetőségei korlátozottak, de a kisebbeknek sincs olyan terük, ahová el lehetne őket vinni, az iskolai programokon kívül semmivel nem lehet foglalkoztatni őket. Az egyesület kézműves szakkörök, táncházak, játszótér üzemeltetésébe fogott, környezettudatosságra nevelt, népművészettel foglalkozott. 2003 nyarán jelen voltak a Művészetek Völgyében játszótérrel, fotólabborral, és a hordozható rádióadóval, Veronika 800 Milliwatt néven. Ez volt az a szellemi közeg, amiből elindult az ötlet és a szándék, hogy az egyesület jelentkezzen az ORTT frekvenciapályázatának második körén, szeptemberben.”³¹ (Zsebrádió)

„Az Istenkúti Közösségért Egyesület korábban még az iskolabezárás elleni tiltakozás apropóján jött létre, azóta a helyi közösségi élet egyik legfőbb alakítójává vált, mint említettem, ők indították és máig is ők működtetik a rádiót, így a kettő eléggé összemosódik. A beszélgetések során sokszor tapasztalom, hogy én a rádióról kérdezek, de a válasz inkább az egyesületről szól.”³² (Remete Rádió)

„Az Őri Alapítvány közel évtizedes helyi fejlesztőmunkájának egyik állomása volt ennek a kisközösségi adónak az elindítása. A térség központjában, a nemrég városá lett Őriszentpéteren, az Alapítvány Teleházában működnek. Nagyon széles beágyazottság, nagy hinterland a jellemzője ennek a „vállalkozásnak”. Ez a szervezet nagyon gazdag kulturális kezdeményezésekben: egyszerre igyekszik megszólítani és aktivizálni a helyi lakosságot, s nagyon sok betelepült is.”³³ (Triangulum Rádió)

A pályázati anyagokban a fentiekre – a pályázó nevéen túl – onnan következtethetünk, amikor a rádió céljainak taglalásakor a már működő egyesület/alapítvány céljaival (részben vagy teljes egészében) azonosítja a létrejövő rádió céljait.

Ehhez hasonló különbségtétel már felmerült a Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik szerzőhármas által készített tanulmányban is, ott azonban a közösség szempontjából fogalmazódott meg a különbségtétel. Ők az alapján húzták meg a választóvonalat, hogy a hallgatók közössége a rádió létrejöttének a valódi célcsoportja, vagy pedig a rádiót működtető közösség összetartása, önmegvalósítása (a hallgatónak ez esetben egy másodrendű szerep jut) a fő cél.

Szerencsés esetben – vagy legalábbis, ahogy egy ideáltipikus közösségi médiumot elképzelünk – ez a két cél egyszerre is megvalósulhat, amennyiben a műsort készítő és a műsort hallgatók között elmosódó a határvonal.

³⁰ Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év (Civil Szemle 2007/3-4) 139.o.

³¹ Uo. 134.o.

³² Remete Rádió Istenkúton - kézirat

³³ A Triangulum Rádióról - kézirat

2.1.2 Hozzáférhetőség: nyitottság és vételkörzet

Ahhoz hogy egy kisközösségi rádió minél inkább betölthesse a jogalkotó által neki szánt szerepet, hozzáférhetőnek kell lennie az adott közösség számára. A hozzáférhetőség kérdése a kisközösségi rádiók esetében két irányból is közelíthető. Egyrészt vizsgálhatjuk egy rádió nyitottságát, másrészt tekinthetjük a rádiók vételkörzetből eredő hozzáférhetőségét.

A nyitottság legalább annyira absztrakt fogalom, mint az identitás, mégis találkoztunk egy-két olyan elemmel a rádiók működésében, melyek által az jól megfogható.

A látogatások alkalmával megpróbáltuk feltérképezni többek között a rádió elhelyezkedését az adott településen belül, megközelíthetőségét, és a rádió helyiségeinek, funkcióinak elrendeződését. A másik dimenzió – amellyel kapcsolatban vizsgálható a nyitottság kérdése, és amiben párhuzamokat fedezhetünk fel a rádió fizikai nyitottságával – a rádióknak, mint közösségnek a nyitottsága. Ez alatt azt értjük, kik vesznek részt a rádió működtetésében, kik mehetnek be a stúdióba, és általában, hogyan lehet új érdeklődőknek bekapcsolódní, milyen kapcsolatokat ápol a rádió az őt körül vevő közösséggel.

Találkoztunk olyan rádióval, amelynél nehezebben teremődik meg a hozzáféréshez a nyitottság.

„Persze nyilván sokan tartanak attól, hogy egy magánlakás nappalijába jövet már a háziak intimebb terét sérthetik esetleg, s ezért is lehet, hogy távol maradnak. Amúgy a házat egy csaholós (de kedves) kutya is őrzi, s ha jól láttam csengő sincs a kapunál. Szóval a nyitottság, a hozzáférés jobb megteremtésében fontos tennivalók lehetnek még.”³⁴ (Rádió Csobán)

Ez a példa egy „egyszemélyes” rádióhoz kapcsolódik, de jelenthet ez – főként szervezésből eredő – problémát többszemélyes stábbal rendelkező rádiónál is.

„A rádióba nem jöhet be akárci, csak akinek ott dolga van ott. A bejárati ajtót –, ha van bent valaki a stábból – általában nyitva hagyják, úgyis hallatszik a stúdióban, ha bejön valaki, mert nyikorog.”³⁵ (Pusztá Rádió)

Akadtt példa arra is, amikor a rádió működési tere átfedésben volt a környékbeliek által használt közösségi terekkel.

„A társaság első ilyen irányú tevékenysége egy bérelt helyiségben üzemeltetett vendéglátóipari egység létrehozása volt, vagyis egy olyan kocsmáé, amely jó zenékkal, minőségi borokkal kívánt alternatívát nyújtani a környéken jellemző kannásboros, mulató technós egységekkel szemben. Innen adott a mai Zseb őse, még kalózárádióként, néhány száz méteres körzetbe sugározva a kocsmában hallható zenék, események hangját.”³⁶ (Zsebrádió)

„Fizikailag is jól elérhető, „mutakozó”, kijelölő tárulkozó ez az intézmény. Bár a falusias város központjától kb. 500 méterre van, de megszokott és ismert helye a településnek, könnyű és vonzó ide bejönni. A régi malomépület felújítását követően a Teleház a központi szervezet az épületben, állandó kiírások, plakátok, faliújságok vonzzák a tekintetet, s mintha állandóan nyitott lenne a kapu, barátságos belső terek, kényelmes vendégmarasztaló sarkok, kiállítások kínálják magukat.”³⁷ (Triangulum Rádió)

„Az épületbe belépve egy közösségi térbe érkezünk kanapékkal, csocsóasztallal, számítógéppel, innen nyílik a rádió helyisége a stúdió, mely egyetlen szobát jelent – már ebből látszik a nyitottság, hogy nincs igazán elkülönítve a közösség által használt tértől a rádió, aki belép, azonnal a stúdióban találja magát. (...) Ez a helyiség csupán a rádióműsorok lebonyolítására hivatott, minden, ami szervezés, vagy a műsorkészítéssel kapcsolatos egyéb tevékenység, az kint zajlik a mindenki számára nyitott terekben.”³⁸ (Remete Rádió)

³⁴ Rádió Csobán - kézirat

³⁵ A Pusztá Rádió - kézirat

³⁶ Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év (Civil Szemle 2007/3-4)

³⁷ A Triangulum Rádióról - kézirat

³⁸ Remete Rádió Istenkúton - kézirat

„Hangsúlyozza az emberközelség fontosságát, és az ilyen kisrádió fontos sajátosságát, hogy szerves kapcsolatban van a helyiekkel, ide be lehet jönni az utcáról, vagy amikor otthonról hoznak az emberek zenét és a rádióknak adják.”³⁹ (Rákóczi Hírmondó)

Mint már elhangzott, a közösségi médiumok jellegzetessége az átjárhatóság, a műsorkészítő és hallgató közti határ elmosódása. Ez a tulajdonság a kisközösségi rádiók esetében még fontosabb, hiszen a vételkörzet mérete miatt eleve a hallgatók közelében van a rádió, többnyire ismerős stábbal. Habár a rádió fizikai kialakítását természetesen a technikai követelmények és a lehetőségek is befolyásolják, mégis az a tapasztalatunk, hogy ahol ez az átjárhatóság, hozzáférhetőség fizikailag is megvalósul, ott tud igazán a rádió a közösség és a közösség a rádió életében részt venni.

A vételkörzet problematikája már ugyancsak megfogalmazódott több szakmai eseményen és szakmai kiadványban, cikkekben. A kis vételkörzet romantikája sok rádió számára inkább korlátnak bizonyul.

Mint említettük, e rádiózási forma esetében igen meghatározóak a területi és szocio-kulturális adottságok, ezért e tulajdonságok mentén a szomszédság fogalma is változó lehet az egyes esetekben. A működő kisközösségi rádiók igénye a hatókör bővítésére vagy a sugárzási jel erősítésére így ezzel is magyarázható.

Egyik példánk itt is az Alföld egyik településén, a Kunszentmiklóson működő Pusztai Rádió. A környékre jellemző tanyavilág és a városhoz szorosan kapcsolódó kis falvak, melyek infrastrukturálisan (iskola, munkahely, orvos, posta stb.) mindinkább a városhoz tartoznak, megosztják az emberek *kötődését*. A falu vagy a tanya sok esetben csupán lakóhelyként funkcionál, míg a közösségi kapcsolatok egyre inkább befelé, a funkciókat magához húzó városhoz kapcsolódnak. Ennek eredménye, hogy a sarki közértes már nem az utcában, hanem esetleg a szomszéd faluban lakik és a családtagok is sok esetben szétszórva élnek a kistérséget alkotó településeken. Ebben az esetben tehát azt tapasztalhatjuk, hogy a szomszédság egy területileg kiterjedtebb viszonyt mutat, mint földrajzilag és infrastrukturálisan zártabb, kompaktabb települések esetében. Ez a rádió szeretné bővíteni vételkörzetét, mert úgy érzik, ők valójában a kistérség rádiója, melyet csupán praktikus szempontok miatt indítottak Kunszentmiklós központjában.

Másik példának vegyük a Pécs határában, Istenkúton adó Remete rádiót. Pécsnek ezen a részén a lakott területek a völgyekben helyezkednek el, így itt négy, egymással párhuzamos völgy alkotja a szomszédságot. Földrajzi adottságaikból eredően azonban nehezen tudják beugározni a megszabott adó teljesítménnyel az elviekben elérhető 1 km sugarú kört. A rádió munkatársai úgy érzik, így ahhoz a szűk környezethez sem jut el üzenetük jó minőségben, amelyet a szabályozás lehetővé tenné.

Az ímént említettekhez hasonló az Őriszentpéteren működő Triangulum Rádió esete.

„Fő problémaként többször is megfogalmazódott a rosszul meghatározott és rosszul besugárzott vételkörzet – azaz a normális vételkörzet hiánya. Nem a helyi földrajzi adottságokhoz lett a fővárosban kitalálva a sugárzási keretlehetőség; a tervezők részéről a számítógép nem pótolhatja a helyismeret teljes hiányát. 'Ez is az oka, hogy egyre inkább tágabb körből jönnek információk, témák, hírek, mint amilyen távolra sugározni tudunk' – panaszkodnak a helyiek. 'Az itt élőknek aránytalanul nagy erőfeszítésre van szüksége ahhoz, hogy az érdeklődőknek hallgatni lehessen a helyi adást' – mondják.”⁴⁰ (Triangulum Rádió)

2.1.3 A lokalitás előnyei

És hogy hol jön be az a plusz, ami a kis vételkörzetből eredően előnyként jelenik meg ennél a rádiózási formánál? Annál árnyaltabb megoldást adhatunk egy társadalmi problémára, annál könnyebben elégíthetjük ki egy lakóhelyi közösség speciális szükségleteit, minél közelebb vagyunk

³⁹ Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év (Civil Szemle 2007/3-4)

⁴⁰ A Triangulum Rádióról - kézirata

hozzá, minél inkább magunk is részesei vagyunk annak. A teljesség igénye nélkül most erre mutatunk be néhány példát a kisközösségi rádiózás eddigi tapasztalataiból.

„Egy konfliktust említettek, amelyet a rádió folyamatában közvetett-közvetített az elmúlt hónapokban. Az országos LEADER pályázat kapcsán ez a kistérség különféle gazdasági és politikai érdekkörök egymással ellentétes befolyása alá került, és kettészakadt észak-déli irányban. A Triangulum mikrofonja rendszeresen ott volt mindkét fél készülődésén, összejövetelein, s a másik fél számára is fontos volt az a betekintés, amit így, a rádió révén, annak közvetítésével megszerezhettek. Így vált fontossá ebben az ügyben ez a helyi média, s ráadásul úgy tűnik mindkét fél nyert a LEADER-ben.”⁴¹ (Triangulum Rádió)

Büszkén beszél arról, hogy a második világháború időszakában kitelepített német lakosok több mint ezres számú névsorát megszerezték, elvitte az általános iskolába, a és ott cigány gyerekekkel felolvastatták névsorban az összes nevet. A névsorolás alá keverte a helyi templom harangjának hangját. Voltak könnyek, sírások – nagyon sikeres volt ez a kezdeményezés...

Van egy terve. Hogy minden héten egy csobánkai családot felkeresse, és amit magukról fontosnak tartanak, azt elmondának; kicsit megvágják, s ez egy állandó sorozattá válhatna.”⁴² (Rádió Csobán)

„Az eltöltött nap során éppen egy nagy kulturális rendezvény zajlott a városban, melynek koncertjeit, előadásait, beszédeit az önkormányzat kérésére rögzítette a Puszta Rádió...Mikor, Lucyvel a rádió elindításának céljairól beszélgettünk, azt mondta, ő azzal a céllal indult neki, hogy egy olyan rádiót hozzon létre, amit szeretnek az emberek, és amire számítanak. Ez utóbbit úgy érzi, kétség kívül elérték, hiszen hívják őket, ha bármi érdekes történik a környéken, hogy tudósítsanak. Az éppen zajló fesztivál programját és a helyszínek között közlekedő busz menetrendjét is sokan csak a rádió műsorából tudhatták meg.”⁴³ (Puszta Rádió)

„Mindezek ellenére, sőt mindezekkel együtt a rádió láthatóan szerves részét képezi a helyi közösségi életnek. A rádióműsorok elengedhetetlen háttérzaját képezi a gyerekszívaly, mely vagy a szomszédos focipályáról vagy a szomszédos helyiségben található csocsóasztaltól szűrődik be. Bármi történik a szomszédságban, az azonnal hangot kap a rádióban is. Ezt a saját bőrömön is tapasztaltam. Megérkezésem után nem sokkal azon vettem észre magam, hogy egy kint elkezdett beszélgetés egyszer csak a rádió stúdiójában a mikrofon előtt folytatódott.” (Remete Rádió)

2.2 Képessé tétel, a helyi közösségek hatalommal való felruházása

Arról írtunk korábban, hogy a helyi közösség szolgálatának megítélésünk szerint kikerülhetetlen része, hogy a műsorszolgáltatók, illetve a műsorkészítők nyilvánosságot kínálnak a helyi közpolitikai történéseknek (amennyiben célkitűzései közt szerepel a helyi hírekről, társadalmi kérdésekről történő tudósítás). Ennek létezik passzívabb és aktívabb formája is. Véleményünk szerint egyet nem lehet megtenni, kizárni, vagy tudomást nem venni erről a szükségletről. Ugyanis, amelyik médium tartósan és látványosan kerül a helyi közélet sima és konfliktusos jelenségeit, arról nem tudósít, kívül rekeszti azt a saját keretein – rövid idő elteltével hiteltelessé válhat. Azzal ugyanis egy kilúgozott, konfliktusmentes társadalmat tükröz, amiről a helyi közösség – szociológiai ismeretek nélküli része is – jól tudja, hogy hamis illúzió. Így tehát egy meghamisított képet rajzol és közvetít a hallgatói felé.

⁴¹ A Triangulum Rádióról - kézirat

⁴² Rádió Csobán - kézirat

⁴³ A Puszta Rádióról - kézirat

Milyen tipikus okok vezethetnek erre a „konfliktusmentesítő” magatartásra?

1. A műsorkészítők közössége nem hiszi el, hogy neki ez dolga lehet. Ezzel kapcsolatosan fentebb már részben kifejtettük érveinket.
2. A műsorkészítők közössége nem hiszi el önmagáról, hogy ő erre képes. Itt tipikusan az önbizalomhiány az ok.

Bár mi itt most ezt két külön oknak tekintjük, de fontos látnunk e két ok nagyon gyakori összefüggését. Ennek az állampolgári magatartásnak a háttérében komolyabb – mostani dolgozatunk kereteit meghaladó – előzmények és okok vannak. Mégis kénytelenek vagyunk utalni a kirekesztettség fogalmára és jelenségére, e magatartás kialakulásának egyik fő okaként.

Ezúttal azonban nem a társadalom perifériáján élők (amúgy igen valós) gyakran hivatkozott csoportjaira gondolunk csupán, hanem a közpolitikából, a saját ügyei intézéséből kirekesztett társadalom nagy többségére. Arról a közösségi kezdeményezésben járatlan, ilyen szokásoktól mentes, apatikus társadalmi többségről van szó, amely a hazai társadalomra általában és igen széleskörűen jellemző. Többnyire a tehetetlenség (angolul „powerless”) érzése határozza meg ezt a magatartást, amelynek történelmi, kulturális és nevelési okai is vannak.

A közösségi fejlesztőmunkában gyakran hangsúlyozzák azt a szükségletet, hogy bátorítani szükséges a különféle közösségeket, csoportokat arra, hogy legyenek hatással az életüket érintő közpolitikai döntésekre, jóléti szolgáltatásokra, különféle jogokra, lehetőségekre.⁴⁴

Más megközelítésben, hogy magán- és közügyekben is legyen bátorságuk és kedvük engedély nélkül szót emelni, a következményektől való félelem nélkül. A korábbi nyelvi definícióra (powerless) utalva, ahhoz kapcsolódva, az "empowerment" fogalma, azt a folyamatot jelenti, melynek révén a tehetetlen állapotból eljuthatunk a hatni tudó állapotba. Részvételre képesítés, képessé tétel, felhatalmazás, hatalommal való felruházás – ennek a kifejezésnek a közvetlen fordítása.

Kiemeljük itt a kollektív fellépés, közösségi összefogás szükségességét és annak a folyamatnak a megértését, amelynek során az emberek „képesé válnak” arra, hogy környezetükre nagyobb hatást gyakoroljanak. Ehhez olyan lehetőségekre van szükségük, ahol megoszthatják tapasztalataikat, ahol átéljük, hogy megértették őket, és a megértés konkrét változást is maga után von.

Mindezek a magatartások kifejleszthetők, e képességek elsajátíthatóak egyebek között a kisközösségi rádiózásban is az itt szerepet vállalók körében. Ez azonban tudatos elhatározást, és felkészülést igényel.

A közösségi média jelentőségét az EU-ban vizsgáló tanulmány így fogalmazza a fentieket:⁴⁵ „A közösségi média hatékony eszköz lehet az adott közösség hátrányos helyzetű tagjai számára arra, hogy aktívabban vehessenek részt a számukra fontos kérdésekről kialsakult vitákban... Mindezeket túl a médiában való részvétel növelte az önbecsülésüket, és hosszabb távú elkötelezettséget alakított ki a civil életben való részvétel iránt...” „Míg sok tagállam számára a média pluralizmushoz és a civil társadalom fejlődéséhez való hozzájárulás a legfontosabb szempont (pl. sok újonnan csatlakozott országban), addig más országokban a média írástudás készségének fejlesztése, és a helyi társadalmi szerepvállalás kiterjesztése bizonyul elsődlegesnek (pl. Egyesült Királyság).”

Végül a konfliktuskerülés következő okaként

3. a konfliktuskerülést, mint általános magatartást; az ütközéseknek és a vitáknak a kikerülése – például alkati okok miatt is igen sok helyi szereplőre jellemző. Itt főként annak gyakran frusztráló hatásaként a konfrontációtól egyébként tartó azt fásasztónak ítéelő, s abban felkészületlen magatartásra gondolunk. Megjegyezzük, ez a magatartás számos alkalommal abból építkezik, hogy a konfliktus az valami negatív dolog, a működés zavarát jelentheti. Főként a változástól eleve elzárkózó, attól tartó, az ahhoz való alkalmazkodásban gyakorlatlanabb, az állandóságra szocializálódott viselkedés velejárója ez a vélekedés.

⁴⁴ Egyebek között hivatkozunk *Harkai Nóra*: Közösség és közösségi munka c. tanulmányára Parola füzetek Közösségfejlesztők Egyesülete Bp, 2006 90-92-old.

⁴⁵ A közösségi média helyzete az Európai Unióban AKTI 2008. Budapest 11.o. és 14. o.

Azzal is tisztában vagyunk, hogy a különféle települési viszonyok között nagyon eltérő a konfliktusvállalás, a társadalmi ellenőrzés, az összeütközés vállalásának kockázata. Egy nagyváros kerületében más a helyzet és más a kisvárosban, még inkább a faluban, ahol az emberi és egyéb viszonyok sokkal összetettebbek, a függőségek (vagy vélt függőségek) jóval nagyobb súllyal nehezdednek az ott élőkre és főként a közéletbe beleszólni kívánókra. Érthető az a felfogás is, amikor a közösségi médiumot annak „tulajdonosai” alapvetően nem a megosztásra, de sokkal inkább az összekötésre, a kooperáció segítésére kívánják felhasználni.

Mégis, a média, az újságírás „veszélyes üzem”, azaz, aki ilyen működtetésében vállal szerepet – főként, ha meghatározó a szerepe –, annak szembe kell néznie ezzel a kihívással is, és tudatosan kialakítani a maga viszonyát.

Nyilvánvalóan vannak árnyalatai, fokozatai a közpolitikai szerepvállalásnak ilyen helyzetekben.

- Van, ahol a direkt konfrontációt tekintik eszköznek, s a helyi média közvetlenül önmaga is kezdeményez, gerjeszt társadalmi problémák kapcsán vitát, akciókat, esetleg protesztet; s a közösség nyomásgyakorlásának eszközeként igyekeznek a rádiót felhasználni.

Közvetítik a lakossági fórumokat (a Tubes kapcsán tartott fórumról készült anyagukat az MTI is átvette), azon önkormányzati üléseket, amelyeknek valamilyen helyi relevanciája van, helyi híreket sugároznak, valamint a helyi érdekeltségű civil kezdeményezésekről is hírt adnak, melyeknek gyakran tevékeny résztvevői maguk a műsorkészítők is. (Remete Rádió)

- Másutt, közvetítik a mások által felszínre hozott ügyeket. Nem foglal állást, nem kommentál, csak tudósít ilyenekről.

Ők 1994-ben már közvetítették az önkormányzat testületi üléseit, a stúdióba ellátogattak a képviselők. Persze többen mondták, hogy a másikat ne hívják meg akkor már, de Laczy István öntudatosan mondta mindig: „Dehát ez közszolgálati rádió!”. (Sirius)

„Ami nagy megfontolást igényel: a helyi konfliktusokkal való foglalkozás. Láthatóan kerüli a Rádió Csobán ezeknek a felerősítését. Ha valamelyik fél egy ügyben megszólal, akkor a másikat is meg kell keresni – mondja homlokát ráncolva. Van két internetes portál, a „bummafejbe.net” és a „csobankaforum.extra.hu” ezeket helyi emberek csinálják, és gyakran beleírnak fórumszerűen helyi, vitatott, konfliktusos ügyeket – az óvoda és az iskola ezek közül a leggyakoribbak –, no ezekből szokott felolvasni Lajos adásba.”⁴⁶ (Rádió Csobán)

Az a változat szerintünk a legproblémásabb, amelyik úgy tesz, mintha semmi nem is történe. Amely még a dialógus, a párbeszéd kezdeményezésére sem vállalkozik helyi konfliktusok eseteiben.

Valamennyi általunk bemutatott helyzetben valódi védelmet jelenthet, ha közösség van a „rádiócsinálók” körül (lehet az a műsorkészítők, de a hallgatók közössége is), ha „egymás hátának támaszkodhatnak”, ha számíthatnak egymásra ilyen nehezebbnek tűnő esetekben. S valamennyi helyzetben az alapos felkészülés, a körültekintő és végiggondolt cselekvés lehet a megoldás jó kulcsainak egyike. Amely a beleszólást nem keveri össze a beszólással.

„... A közösségi média különféle készségek elsajátítását is segíti. Először is javítja a média írástudók arányát az abban résztvevők között, mivel segít feloldani a média „termékek” létrehozását övező „titokzatosságot”. A szektor sokszor bizonyul a későbbi média szakemberek „gyakorló terepének”, mivel kreatív, gyakorlati és technikai tudással vértel fel az abban dolgozó önkénteseket, (...) olyan készségek kialakulását segítheti, mint amilyen a kommunikáció, a tervezés, vagy a csapatmunka – s ezzel egy időben hozzájárulhat a számítástechnikai tudás fejlesztéséhez. Végezetül, a közösségi média segít a vállalkozási ismeretek elsajátításában is, mivel megtanítja az ott dolgozó önkénteseket arra, hogyan szerezzenek anyagi támogatást, hogyan tervezzenek társadalmi kezdeményezéseket, illetve hogyan kezeljék a nyilvánosság és a magánszektor különböző elvárásait. (...) Mivel a jövő társadalmi egyre inkább a média írástudással rendelkező, s jól informált

⁴⁶ Rádió Csobán - kézirat

állampolgárok aktív szerepvállalására támaszkodva működnek majd, így a közösségi média meghatározó szerepet játszhat e jövőkép megvalósításában. A szektor számára a legfontosabb kihívás, hogy tudatosítsa e lehetséges szerepvállalás fontosságát a politikai döntéshozókban, és a szélesebb körű nyilvánosságban is.”⁴⁷

Végül az AMARC, a közösségi rádiók világszervezetének egy kiadványából emelünk ki egy meghatározást, amely mondandókat erősíti: „Az évek során a közösségi rádió létfontosságú eszközzé vált a közösségek kezében. Az emberek felismerhetik, és meghatározhatják magukat általa, emellett kommunikálhatnak egymással. (...) Minden egyes közösségi rádió hangját meghatározzák a hallgatói. A legfontosabb a különbözőségek megtalálása. A közösségi rádió olyan eszköz, olyan híd, olyan lépés a másik felé, aminek nem az a célja, hogy a másikat a magunk képére formáljuk, hanem hogy elfogadjuk olyanak, amilyenek. Nem az a legszebb definíció, hogy az embereket ráébresztjük arra a nagyságra, amit birtokolnak?”⁴⁸

⁴⁷ Uo. 11. és 62. o.

⁴⁸ A közösségi rádiók szervezete (ARC), Kanada

3. Következtetések és ajánlások: Fogyasztók helyett emancipált kisközösségek

Fontos lenne, hogy az új kommunikációs tér ne fogyasztási, hanem aktivitási tér legyen, azzá váljon. Ez, valamint a hozzáférés „beszédhelyzetbe” hozhatja a helyi embereket, bekapcsolhatja őket a párbeszédbe.

Az emancipáció ideális víziójáról szól a sokat idézett francia kollegánk: „A lakónegyedek, a helyi társadalom, a helyi közösség életére vannak hangolva, ez kedvez a helyi kezdeményezések feléledésének, hullámhosszain az emberek megosztják tapasztalataikat, és gondolatokat cserélnek. A hallgatók ráismernek mindennapi életükre, értékeikre. Egyre többen szóhoz jutnak egy olyan decentralizált hírszisztem keretei között, amely minden arra igényt tartó állampolgárt egyszerre tesz közösségének tanújává és tudósítójává is. (...)

Új szempontok vannak születőben: a tér, a gyökéresztés, a hétköznapok, az emlékezés. Megjelennek a kommunikációs aktivisták, akik az egyszerű emberek megszólaltatására törekedve, a szakmán kívüliséget mintegy a felszabadított beszéd garanciájának tekintik.”⁴⁹

A helyi rádiók fejlődési folyamatának vannak általánosan tipizálható szakaszai, azokat többnyire a következő lépcsők jellemzik: *társadalmi elismerés – törvényesítés – intézményesülés – üzletiesedés – professzionalizálódás.*

Kérdés, hogy elmozdítható-e, megváltoztatható-e valahogyan ez a trend, ez a folyamat a közösségi-szabad rádiók esetében? Másrészt kérdés, hogy az üzlet, a piac, mint motiváció hogyan és mivel váltható ki ebből a láncolatból, s mivel helyettesíthető?

Hogy a kommunikáció emancipációja megvalósuljon, ahhoz egyszerre van szükség a külső és belső feltételek tekintetében is jelentősebb változtatásokra, fejlesztésekre.

1. Tanulmányunkban írtunk arról, hogy az egészséges médiastruktúra kiépülésének milyen fontos jelentősége van a társadalom életében; hogy, ha valamelyik szint (az országos, a regionális és a helyi dimenziók közül) hiányzik, torzulások keletkezhetnek. Ez külső feltételnek tekinthető, hiszen ez nem a rádiózó közösségektől függ, hanem a médiarendszerünket szabályozó hatóságoktól. Ahhoz, hogy a kisközösségi rádiók a kijelölt valódi szerepüket töltsék be ebben a rendszerben, s hogy ebben a kategóriában ne próbáljanak egy funkciójukat meghaladó vételkörzetet kiszolgálni, *kikerülhetetlen, hogy ismét lehessen szabad-közösségi rádióknak reális esélyekkel helyi frekvenciákra pályázni, nem nyereségérdekelt műsorszolgáltatással.* (Ma nagyon sokan kényszerből, az egyetlen megszólalási lehetőséget kihasználva tartózkodnak helyi, vagy kistérségi ambíciókkal a kisközösségi kategóriában.) Indokolatlannak tűnik, a korábbi pályázati rendszerben a kategóriaváltást (kisközösségből helyi – azaz „nagyközösségi” rádióvá válni) kizárni, ezt a feltételt fontos lenne kiemelni a pályázati feltételek közül. Ám, ha a „felettük” levő kategória, a helyi műsorszolgáltatásra lehetőséget adó frekvencia valódi realitás, ha nem hiányzik ez a szerep a rendszerből, akkor sokkal nagyobb határozottsággal lehet a kisközösségi rádióktól az eredetileg kijelölt szerepvállalást, azaz a szűkebb lokalitásnak, a kisközösséghez szólásnak a követelményét elvárni, arra szorítani őket.

De ahhoz egy másik – szintén külső – feltételnek is rendeződni kellene: hogy a kisközösségi rádiók adóinak besugárzása, mikro teljesítménye a jelenleginél sokkal gondosabban, és sokkal nagyvonalúbban legyen *az adott terepre* megtervezve. Hogy azok olyan technikai feltételekkel működhessenek, hogy reális rádióvetélti lehetőséget kínáljanak a megjelölt körzetükben élőknek. Már az elindulás óta ez a leggyakrabban visszatérő panasz a kisközösségi rádiózásnak. „...Az ország 60 kisközösségi rádiójából nagyjából 60 küzd az életben maradásért, mert miközben az ORTT az egyik kezével nagylelkűen engedélyezi létezésüket, a másik kezével – **a teljesítményt minimális szint alatt tartva** – megakadályozza, hogy annyi hallgatóhoz juthasson el a rádió, amennyivel már életképes lehet.”⁵⁰ *Ha ebben nem történik felelős beavatkozás, változtatás az ORTT és a frekvenciahatóság*

⁴⁹ Pierre Delaspre: Kommunikáció – fogyasztás vagy emancipáció 68.o.

⁵⁰ Szabad frekvenciákat! Az Eper Rádió felhívása a Szabad frekvencia napja alkalmából: www.eper.elte.hu

részéről – itt az előbbinek kellene az utóbbi hivatalt lépésre kényszerítenie –, *a kisközösségi rádiózás egész rendszere kerülhet nagyon komoly veszélybe*. Szinte minden megszólaló legnagyobb sérelme ez volt.

„Fő problémaként többször is megfogalmazódott a rosszul meghatározott és rosszul besugárzott vételkörzet – azaz annak a hiánya. Nem a helyi földrajzi adottságokhoz lett a fővárosban kitalálva a sugárzási keretlehetőség, a tervezők részéről a számítógép nem pótolhatja a helyismeret teljes hiányát. 'Ez is az oka, hogy egyre inkább tágabb körből jönnek információk, témák, hírek, mint amilyen távolra sugározni tudunk' – panaszkodnak a helyiek. '*Az itt élőknek aránytalanul nagy erőfeszítésre van szüksége ahhoz, hogy hallgatni tudják a helyi adást*' – mondják.”⁵¹

2. Hogy a gondolatmenet elején láncolati elemként említett motivációban az üzleti-kereskedelmi mozgatórugót a kisközösségi rádiókhoz adekvát, ahhoz illő indítékrendszerrel helyettesítsük, ahhoz a belső feltételek, és azok megváltozása is szükséges.

Több interjúból is az a tapasztalat összegződik, hogy a kisközösségi rádiók esetében éppen azért zajlottak le változások az önkéntesek involváltságát, odaadását, részvételét illetően, mert a későbbi működés során már hiányzott a kezdeti izgalmakat helyettesítő erős motiváció – elmondásuk szerint ez kitüntetetten a közvetlen és intenzív visszajelzések rendszere lehetett volna. A visszajelzések egyik feltétele a fentebb kifejtett valódi és reális erőfeszítésekkel megvalósuló jó minőségű vételi lehetőség az adott terepeken. (Az eredeti szabályozásban az ORTT 1-10w teljesítményű adókat jelölt meg, de a valóságban – talán az NHH belső nyomására „elgyengülve” – a legtöbb helyen az 1W-ot sem érik el az adóteljesítmények.) A másik szükséglet – és ez a valódi belső feltétel –, hogy a rádiókat működtető szerveződéseknek sokkal több figyelmet kellene szentelnie, belső erőfeszítést tennie az önkéntesek motivációjának megőrzésére, illetve megújítására. Ez persze további humán kapacitásokat és némi *szakértelmet* feltételezne.

A kisközösségi rádióknak „közelségi kapcsolatba” kellene kerülniük hallgatóikkal. Olyan információk közlésére koncentrálni, amelyek felkeltik a figyelmet a közösség értékeire, a közösségi érdekérvényesítésre. Ez is speciális hozzáértést, felkészülést igényelne, egyszerre több területen is.

Korábban már kiemeltük, hogy indulásuk körül, a sugárzás megkezdése előtt felkészülés gyanánt a legtöbb szervezetben többnyire a standarddá váló ismeretek gyors elsajátítását vállalják: alapvetően *a technikai-műszaki*, valamilyen szinten *a zenei* és kismértékben *újságírói/szerkesztői/műsorvezetői ismereteket*. Már ez utóbbi kettőben is a nagyon sablonos, maníros magatartás, amit a legtöbbször eltanulnak és lemásolnak.

Meggyőződésünk, kikerülhetetlen a kisközösségi rádióknál, hogy a közösséggel kapcsolatos ismereteket is “felszedjenek”, akik ilyen feladathoz látnak. *A közösséggel és a saját településükkel kapcsolatos ismereteket*. De egy további fontos tudás is hiányzik – amelyet persze meg lehetne tanulni: *hogyan kell az embereket bevonni, aktivizálni, motiválni*.

A működő, s általunk megismert kisközösségi rádiók nagyobbik felénél jól érzékelhető, hogy kimaradt a saját települési közösségük alapos feltárása, elemzése. Amelyből kiderülhetne érzékletesen, hogy milyen sajátosságai vannak a helynek, hogy élnek, hogy emberek, milyenek a szokásaik, az életmódjuk, a felkelés, a munka, a közös ünnepeik, örömeik és gondjaik. Ez jelentős energiárfordítást, időt, türelmet, odafigyelést, szakismeretet igényel(ne). Akkor tudnák ezt kalkulálni a műsorkészítők. És ezek az ismeretek nem automatikusan teremődnek meg attól, hogy valaki amúgy is ott él, ehhez nézőpontot kell tudnia váltani. Felemelkedni, és felülnézetből megismerni és megérteni, hogy az adott településen miért olyan az élete az embereknek, a közösségeknek amilyen.

A felhívás további részletéből: „**A beépített halálfaktor:** Mindezek azt eredményezik, hogy az engedélyezési és támogatási rendszer az életképes és minőségi adáskészítést nem teszi lehetővé; sőt, e rendszerbe több irányból is bele van kódolva ezen rádióknak az életképtelenség határára tartása. Ennek eredményeképp a kezdetben lelkes rádiósok is kedvüket veszítik. És közben mégis az ORTT lehet a szólásszabadság bajnoka. Íme, a közösségi rádiózás szabályozása magyar módra. Szerencsére mindig vannak lelkes balekok, akik egy-egy ilyen rádiót a hátukon visznek - ők követelik most azt, hogy az új médiaszabályozás legalább az – elavuló - analóg frekvenciákon adjon helyet egy szabad és életképes rádiózásnak.”

⁵¹ Triangulum Rádió - kézirat

Komoly erőfeszítést igényel, hogy megtalálják ezek a rádiók a „nekik való” közösséget, hogy utat találjanak hozzájuk és megtanulják azokat a módszereket, amelyekkel a helyi közösség érdekeltté tehető és bevonható a működtetésbe.

Ha a kisközösségi rádió a „falu főtere” akar lenni, találkozóhellyé kell válnia szereplői és a saját közönsége/közössége között. (Ehhez megfelelő fórumok is kellhetnek.) A kisközösségi rádió nem korlátozódhat arra, hogy pusztán tükrözze azt, amit általában gondolnak az emberek, hanem ténylegesen hozzá kell járulnia a kisközösségen belül a vélemények formálásához, kialakulásához.

Felkészülés kapcsán nem elsajátíthatatlan ismeretekről és nem egyetemi kurzusokról van itt szó, számtalan közösségi képzés jelentős segítséget tud nyújtani ezekben a szükségletekben. Úgy gondoljuk, hogy a segítők felelőssége is lenne, hogy vonzóvá, barátságossá tudják tenni ezeket a tudásokat, amitől kedve lesz a rádióindítóknak ilyesféle elemző, feltáró munkákra és tanulásra – például, hogy legyen figyelmük a hozzáférés kitágítására, a motivációk kiépítésére a saját közegükben.

Hogy a kisközösségi rádiók esetében fontos befektetés a rádiócsinálók felkészítése, a közösséggel kapcsolatos tudások elsajátítása, azt több sikeres kísérleti bizonyította az elmúlt években, és az ORTT korábbi kutatási jelentése is megerősíti, amelyet most befejezésként idézünk:

„A jó beágyazottságú, hosszú évek óta sikeresen működő civil szervezetek számára például a közösségfejlesztői szándékkal elindult rádiózás – a várakozásokkal ellentétben – pozitív hozadékkal járt. A közösség jelentős mértékben gyarapodott új tagokkal, vagy új egyesületi partnerséget hozott létre. Előfordult, hogy a rádiózást melléktevékenységként a saját egyesületük és partnereik kohéziójának növelésére kívánták felhasználni, hogy az egyfajta kommunikációs csatornaként a civil szféra szereplői és a lakóközösség között működjön.”⁵²

Köszönetet mondunk munkánk segítségével a megkeresett kisközösségi rádióknak, hogy szívesen fogadtak bennünket; az ORTT irodájának, hogy segítette az adatgyűjtésünket, és a megbízóknak, hogy fontosnak tartották ennek a kérdésnek a körüljárását.

A szerzők

⁵² ORTT Előterjesztés - A kisközösségi rádiózás Magyarországon 2006. Készítette: Császár Miklós

Mellékletek

Esettanulmányok – A kisközösségi rádiók listája

Pusztai Rádió

Kunszentmiklós, 2008.08.08. Szilágyiné Lúszy

A rádió a település központjában fekszik közös telken egy orvosi rendelővel, egy óvodával és egy falugazdász irodával. Az óvoda helyet ad kung-fu edzéseknél, az egyik helyi néptánc csoport próbatermeként üzemel, de tartanak itt hastánc órát is. A rádió nem rendelkezik saját mosdóval, így általában az óvoda, néha a rendelő mosdóját használják. Az épületet az önkormányzattól kapták használatra. A jövőben szeretnének elköltözni innen. Tervbe van véve egy „média központ” létrehozása, ami azt jelentené, hogy egy épületbe költözne a Pusztai Rádió, a helyi egyetemisták által elindítani kívánt TV-vel, és közösen még egy újságot is elkezdénének csinálni.

A rádió három helyiséggel rendelkezik. Ahogy belépünk, egy közös helyiségként is használt irodába érkezünk, ezen felül van egy stúdió szoba (4 fő mehet be a kiírás szerint) és egy háttér munka stúdió (ahol maximum 2 ember fér el). A berendezést (a technikai felszerelés nagy részét) pályázati pénzekből szerezték be, valamint – a bútorok többségét – ismerősöktől, innen-onnan kapták. A falat plakátok és falújságok borítják. A falújságon többnyire a rádióval kapcsolatos információk, a rádió rendezvényén készült képek találhatóak, de vannak helyi rendezvényekre szóló meghívók, és néhány általánosabb információ.

A Pusztai Rádió nem csak kunszentmiklói rádió, hanem a kistérség rádiója is. Azért Kunszentmiklóson indult, mert itt van a központ.

Kedvetben rengeteg fiatal volt, de lassan lemorzsolódtak. A barátaikkal együtt jártak be, számukra ez egy szórakozás volt, nem voltak elég felelősséggel a műsorkészítés iránt. Ha nem volt kedvük, nem jöttek be. Azóta óvatosak a fiatalokkal, nem tudják, hogyan lehetne őket kezelni. Egyetlen srác maradt a rádiónál hosszabb ideig, aki egészen a közelmúltig technikusként dolgozott, de nem olyan rég ő is elment. Jelenleg 10-12 tagú a stáb, ebből 4 emberrel sikerült beszélnem. Közülük egy kivételével mindenki műsorkészítő. Ez az egy ember a stúdiós háttér munkákban segít.

A rádió vezetője és lelke Lucy. A rádió működtetésével kapcsolatos munkákat ő koordinálja és nagyobb részt ő is végzi, de a stábtól néhányan besegítenek. A rádióban nagy a bizalom egymás iránt, ez az ott töltött nap során többször szóba is került. Ezt az is jelzi, hogy minden stábtag rendelkezik kulccsal és riasztó kóddal a rádióhoz. Ez persze a működési sajátosságból is fakad, mert sokszor előfordul a konzerv anyagok és ismétlések miatt, hogy két élő műsor között órákig nem tartózkodik senki a rádióban, így logisztikailag egyszerűbb a helyzet, ha mindenki szabadon jön és megy, így senkinek sem kell egész nap ott ülnie. A stáb tagjai csak részben kunszentmiklóiak, akad olyan is, aki az adóközteret kívül él. Érdekes, hogy a stábnak tagja a helyi polgármester is.

A beszélgetések során kiderült, hogy 1-2 embert leszámítva nem nagyon hallgatják egymás műsorait. A toborzás nehéz a fiatalokkal való rossz tapasztalatok miatt. A visszajelzések többségét az utcán a hallgatókkal összefutva kapják, előfordul egy-két telefon is, de elég ritka. Ez alól kivétel a kívánság műsor, aminek sok betelefonálója van. A stáb tagjai a lemorzsolódás okának leginkább a visszajelzés hiányát említették, ez az ami sok embert motiválatlanná tesz.

Az stáb tagjai egymást tanítgatják a technika kezelésére, itt többször elhangzott, hogy az idősebbek kicsit nehézkesebbek ilyen szempontból, de a minimumot ők is megtanulták. A Civil Rádió által szervezett képzésekre szoktak küldeni egy-két embert, pl. egy ilyen képzés eredményeképpen tanultak meg szignált készíteni, és gyorsan össze is raktak mindegyik műsornak egy-két spotot.

A stúdióba egyedül nem jöhet be akárci, csak akinek dolga van ott. A bejáratú ajtót, ha van bent valaki a stábtól, általában nyitva hagyják, úgyis hallatszik a stúdióban, ha bejön valaki, mert nyikorog. A műsorokat egyedül készítik, a műsorkészítő egyszerre technikus is. „Kicsit mindenhez kell értenünk”, hangzott el az egyik stábtagtól.

Az eltöltött nap során éppen egy nagy kulturális rendezvény zajlott a városban, melynek koncertjeit, előadásait, beszédeit az önkormányzat kérésére rögzítette a Pusztai Rádió. A nap során

kiderült számomra, hogy mindenki, aki valamilyen módon mozgatja a helyi közösséget, ismeri a rádió munkatársait. Mikor Lucyvel a rádió elindításának céljairól beszélgettünk, azt mondta, ő azzal a céllal indult neki, hogy egy olyan rádiót hozzanak létre, amit szeretnek az emberek, és amire számítanak. Ez utóbbit úgy érzi, kétség kívül elérték, hiszen hívják őket, ha bármi érdekes történik a környéken, hogy tudósítsanak. Az éppen zajló fesztivál programját és a helyszínek között közlekedő busz menetrendjét is sokan csak a rádió műsorából tudhatták meg. Olyan is előfordult, hogy egyszerre több helyre is hívták őket, és nem tudtak egyidejűleg mindenütt ott lenni. Az, hogy az emberek mennyire szeretik a rádió műsorait már nehezebb kérdés. A helyi önkormányzat fórumán és a testületi ülésein több ízben utaltak a Pusztai Rádióra „a mi rádiónként”.

A műsorstruktúra élő műsorok tekintetében elég foghíjas, így előfordul, hogy több óra is eltelik két élő műsor között. Ilyenkor, mivel gépről megy az anyag, sokszor üres a rádió helyisége, hacsak nem folyik valamilyen háttér munka, vagy adminisztráció. Tehát így sokszor elkerülük egymást a műsorkészítők a rádióban, de ha itt nem, az utcán összefutnak. A rádió a saját élő műsorain kívül sugároz olyan anyagokat, melyeket egy D-ER Stúdió nevű szervezettől kapnak, akik NKA-s pénzből különböző közszolgálati műsorokat gyártanak, melyeket ingyenesen kiküldenek több magyarországi kisközösségi rádióknak sugárzásra. Ezen felül bejelentkezett a rádióba néhány dj (nem helyi érdekelt), akik bizonyos időközönként küldenek egy-egy cd-t saját zenéikből. Ők afféle külsős tagjai a stábnak, eddig csupán az egyik belső rendezvényükre sikerült elcsalni őket, hogy személyesen is találkozzanak. Ha nagy a műsorhiány, előfordul, hogy a Civil Rádió archívumából töltenek le és adnak le néhány nekik tetsző műsort, vagy ismételnék a sajátjaik közül.

A helyi közösség többféle módon segíti a rádió működését. A bútorait például ismerősöktől kapták, mindenki hozott be ezt-azt. A technikai felszerelést a helyi számítástechnikai szaküzletlen keresztül szerezték és szerzik be, akik cserébe technikai probléma esetén besegítenek.

A rádió kapcsolatban áll egy másik kisközösségi adóval az áporkai rádióval. Lucy segített nekik pályázatot írni, cserébe az áporkaiak technikai tanácsokkal és segítséggel látták el a Pusztai Rádiót. A „Pusztai” egyébként több helyi civil szervezettel áll kapcsolatban. Többek műsort készítenek a rendezvényeken elhangzottakból, melyeket leadnak a rádióban, illetve értesítik őket a saját kezdeményezéseikről.

A Pusztai Rádió évente szervez egy egynapos fesztivált a kunszentmiklósi strandon. Ez egy nyitott, ingyenes rendezvény, amelyre hallgatóikat, a helyi lakosokat és a rádió iránt érdeklődőket várják. Az egy nap során koncertek hallhatóak, és lehetőség nyílik a műsorkészítőikkel való találkozásra. A rendezvénynek az idei évben becslésük szerint 150-200 látogatója lehetett. A támogatók is leginkább a rendezvények kapcsán tűnnek fel, és ajánlanak fel valami saját szolgáltatást, terméket a rendezvényhez, vagy támogatják annak megvalósítását néhány tízezer forinttal.

Ez tehát egy olyan rádió, mely ugyan egy kisebb területen sugároz Kunszentmiklóson belül, de kötődését tekintve – mely megmutatkozik témáiban, és a stáb tagjainak lakóhelyét illetően – erőteljesen kistérségi szerepet is betölt. A rádiót érezhetően egy vezéregyéniség Lucy is a köré csoportosuló néhány ember kitartása, valamint mintegy inkubátorként a térségben fontos közösségi funkciót betöltő Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesülete tartja fenn. A műsorkészítés mára elsősorban nem egy működő közösségi életre épül, hanem kifejezetten a rádió működtetése az, ami miatt összejött ez a rádiót életben tartó társaság. Úgy látjuk azonban, hogy mivel maga a közösség nem erősödött meg eléggé a rádió körül, ez nem is igazán hat motíváló erőként a stáb tagjai számára. Lelkesedésüket csupán egyéni elhivatottságuk tartja fenn – ezért is fordulhat elő, hogy a visszajelzést ennyire erős motivációs forrásnak (pontosabban annak hiányának) tekintik.

Rádió Csobán

Csobánka, 2008.08.21. Gordon Lajos

Csobánka egyik pazar környezetű telkén, az erdő és a falu szélén egy láthatóan sok éve komótosan épülő, félkész házban él Gordon Lajos a feleségével. A helyi rádió az ő nappalijukból sugározza adásait. A leendő ház alsó szintjén egy garázs, felette a földszinten a lakás elkészült és használatban lévő része, s a tetőszigetelésre majd a leendő emeleti szint kerül. Ahogy Lajos elmondta, ezt az egészet majd egy nagy sátozott szerkezet fogja lefedni. Itt, az épülő ház sarkánál áll az adótorony is az antennával.

Éppen a délutáni adásrészben érkeztem vendéglátómhoz. Mesék, mondák – ezt a műsorcímet mondta mikrofonba, az úrbéri egyezségről szól a hangfelvételtől valamilyen írás a „faizásról”, azaz hogyan történt régen a fagyűjtés az erdőben a tulajdonos földesúrral való megegyezés alapján.

Itt – és ott tartózkodásom idején végig – két monitor és két mikrofon előtt egy asztalnál ül házigazdám, félszemmel (füllel) az adást figyelte, néha megszakítva a beszélgetésünket „továblendítette” az éppen futó műsort: felkonferált valamit, zenéket „húzott be”, híreket mondott, más műsorrészt indított.

Kb. 10 éve jött Csobánkára, mára „bepolgárosodott”, leginkább a mikulás szerep vállalása jelentette a befogadást, a kapcsolatai jelentős részét ennek kapcsán alakította ki a faluban az emberekkel, a helyi intézményekkel. A másik nevezetessége, hogy autodidakta meteorológus, (dolgozott pár évet az OMSZ-nél, de műszaki feladatokat végzett ott), s folyamatosan időjárás előrejelzéseket készít a falu, a kistérség részére. Minden bejelentkezésnél a pontos idő mellett arra is nagy gondot fordított, hogy az aktuális hőmérsékletet bemondja. A helyi lapban kinyomtatva is megjelennek a következő időszakokra előrejelzései, s a faluban így meteorológusként is ismerik sokan Gordon Lajost.

Ma már nem dolgozik korábbi munkahelyén, az ORTT rezi pályázatának támogatásából technikusai bért állított be önmagának – a minimálbérrel van csak szó.

Egyszemélyes – pontosabban mivel felesége is gyakran beugrik, kétszemélyes – rádió igazából a Rádió Csobán. „Természetesen Csobánkán” – ez a szlogenjük.

Nem könnyű közreműködőket műsorkészítőként, de riportalányként sem találni. Eleinte adásban ajánlotta, hogy jöjjenek, készítsenek műsort – de nemigen volt, aki erre vállalkozott. Van egy-két telefonos közreműködőjük. Ilyen Zsóka néni, aki valamilyen rendszerességgel főzésről, háztartásról, hétköznapi dolgokról 10-15 perces telefoninterjúban kapcsolódik be rendszeresen. Úgy érzi Lajos, hogy hiányzott Zsóka néni életéből a beszéd – ezeket a lehetőségeket teremtették meg neki a rendszeres rádiós megszólalások. Külön érdekesség, hogy több mint egy éve szerepel az adásban, de Lajos még személyesen nem találkozott Zsóka nénival – vagy legalábbis nem azonosították az utcán egymást.

Akik még előfordultak adásokban itt a stúdióban aktuális ügyekben: a főtér kialakítása kapcsán a főépítész, néhány falubeli egy-egy témában, elfogadta már meghívását a kisebbségi önkormányzat, de szereplőként sem könnyű helyieket behívni, pedig erre szerinte – de a külső látogató szerint is – nagy szükség lenne. Nem tudja az okát, miért nem csatlakoznak. Titkos terve, hogy rövidesen felkészül technikailag arra, hogy néhányan otthon csináljanak valami témáról felvételt, és interneten e-mailben valamilyen „csomagban” majd átküldik, s így bővíülhet a műsorkészítői kör és a repertoár is.

Persze nyilván sokan tartanak attól, hogy egy magánlakás nappalijába jövet már a háziak intimebb terét sérthetik esetleg, s ezért is lehet, hogy távol maradnak. Amúgy a házat egy csaholós (de kedves) kutya is őrzi, s ha jól láttam csengő sincs a kapunál. Szóval a nyitottság, a hozzáférés jobb megteremtésében fontos tennivalók lehetnek még.

Úgy érzektem, a mostani állapotban nagyon „egyhangú” ez a rádió – a szó szoros értelmében, minden egy hangon: a rádiót működtető tulajdonos személynél, s hangján keresztül szólal meg. Hiányoznak a társak – ere panaszkodik is Gordonka (így „jegyzzi magát” Gordon Lajos), ezt szeretné megváltoztatni – mondja.

Hogy a Rádió Csobánt a falu befogadja, annak egyik apró ténye, hogy az önkormányzat évi 200 ezer Ft-ot megítélt ennek az orgánumnak, s ezt 3 évre garantálja. De többen „adnak össze” támogatásként különféle dolgokat: az alpolgármester jelentős zenei anyaggal járult hozzá a rádióhoz, az óvoda, az iskola is elfogadja, ha keresik együttműködésért. Csobánka egy másik lakója Eszter, egy falusi takarítónő, aki a környékükön lévő játszóteret is önkéntes munkaként rendben tartja, hozott neki – a rádióknak – meselemezeket.

Közben helyi híreket mond, majd az olimpia sporthíreit. „Mondja nekem egy szomszédom, Lajos, én az elmúlt 20 évben nem láttam magyar ötusázót a lóról leesni, ma meg kettő is így járt.” Nagyon sok hírt, közérdekű információt a saját kommentárjával egészít ki. A Közösségi Ház előző, Szent István napi rendezvényéről beszél részletesen, és nagy gonddal megemlíti a helyi „Szép kertek” verseny díjazottjainak neveit, s az olimpia ürügyén beharangozza a kistérségi sportfesztivál eseményeit és jelentkezési határidejét.

Ő maga szokott mindenfelé elmenni a faluban hangrögzítővel felvételeket, interjúkat készíteni. A focimeccset említi, a mikulást (erre minden téma kapcsán visszakanyarodunk), a testületi üléseket végig felveszi, és aztán azokat vágtatlanul adásba is teszi. A nyugdíjas klub még, ahova gyakran jár, a kisebbségi önkormányzat rendezvényeire és olyan fesztiválokra, amelyeket itt a faluban szerveznek. 5 nemzetiség él itt együtt, van mód a sokszínűség bemutatására – erre nagy figyelmet is szentel. De foglalkozik a víz-, gáz-, villanyellátás alkalmankénti zavaraiival.

Ami nagy megfontolást igényel: a helyi konfliktusokkal való foglalkozás. Láthatóan kerül a Rádió Csobán ezeknek a felerősítését. Ha valamelyik fél egy ügyben megszólal, akkor a másikat is meg kell keresni – mondja homlokát ráncolva. Van két internetes portál, a „bummafejbe.net” és a “csobánkaforum.extra.hu” ezeket helyi emberek csinálják, és gyakran beleírnak fórumszerűen helyi vitatott, konfliktusos ügyeket – az óvoda és az iskola ezek közül a leggyakoribbak –, no ezekből szokott felolvasni Lajos adásba.

„A rádióban a politikát, a vallást – itt főként a térítést érti –, és a bulvárt kerülöm” – mondja határozottan. De ez nem jelenti azt, hogy akár ünnepi szentmisét is ne közvetítenének.

A tipikus helyi ügyek a műsorokban: a védőnő, az orvos, csere-bere, főzés, kismamák-kispapák, és különlegesen fontos az esti mese.

Büszkén beszél arról, hogy a második világháború időszakában kitelepített német lakosok több mint ezres számú névsorát megszerezték, elvitte az általános iskolába, és ott cigány gyerekekkel felolvasták névsorban az összes nevet. A névsorolás alá keverte a helyi templom harangjának hangját. Voltak könnyek, sírások – nagyon sikeres volt ez a kezdeményezés.

Van egy terve. Hogy minden héten egy csobánkai családot felkeresse, és amit magukról fontosnak tartanak, azt elmondanák, kicsit megválnak, s ez egy állandó sorozattá válhatna.

A párbeszéd megszervezése az egyik fő vágya. Mások, egymással ellentétes vélekedések szempontjainak a megismertetését, megszólaltatását, megértését szeretné a rádióban is megszervezni.

Remete Rádió

Istenkút 2008.08.29. Peták Péter, Hizsnyik Dénes

Istenkút Pécs legszélén található a Tubes alatti egyik völgyben. A rádió Istenkút központjában, a régi általános iskola tornaterméből átalakított közösségi házban kapott helyet. Ugyancsak az épületben található a rádiót is működtető Istenkúti Közösségért Egyesület. Az épület teleházként is funkcionál, és van egy díszterme, mely a helyi szakköröknek, előadásoknak ad helyet. Az épületbe belépve egy közösségi térbe érkezünk kanapékkal, csocsóasztallal, számítógéppel, innen nyílik a rádió helyisége a stúdió, mely egyetlen szobát jelent. Már ebből látszik a nyitottság, hiszen nincs igazán elkülönítve a közösség által használt tértől a rádió, aki belép, azonnal a stúdióban találja magát.

A stúdióban négy ember fér el, ennyi a mikrofonok száma is. Dekoráció nem igazán van, egyetlen Remete Rádiós molinó van kirakva – ez is mutatja, hogy ez a helyiség csupán a rádióműsorok lebonyolítására hivatott, minden, ami szervezés, vagy a műsorkészítéssel kapcsolatos egyéb tevékenység, az kint zajlik a mindenki számára nyitott terekben. Az épület előtt egy kisebb terület található két asztallal, padokkal, valamint oldalt egy focipályával. Lényegében ide jár a környék összes fiatalja tanítás után, hétvégenként, mivel más olyan hely nincs a környéken, ahol többen találkozhatnak, leülhetnek, játszhatnak (nincs templom, játszótér, iskola).

Megérkezésem időpontjában óriási a nyüzsgés, éppen a környékbeli gyermekek bevonásával készült színdarab főpróbája zajlik.

A stábról kérdezem a rádió egyik munkatársát. Nagyjából 10-15 ember van a rádió körül, de ez hullámzó – nyáron mindig egy kicsit kevesebben vannak. Közülük ketten az egyesület által állnak alkalmazásban, és van 2 EVS⁵³ önkéntesük, akik részt vesznek a műsorkészítésben is.

Amíg ez volt az egyetlen közösségi rádió Pécsen (jelenleg már hárman vannak), addig sokan jártak ki ide fiatalok. Csapatostul jöttek a belvárosból. Mióta van már a belvárosban is rádió, csak gyakorlatra járnak ki ide a média tanszékről.

⁵³ European Voluntary Service - Európai Önkéntes Szolgálat

Az Istenkúti Közösségért Egyesület még az iskolabezárás elleni tiltakozás apropóján jött létre, azóta a helyi közösségi élet egyik legfőbb alakítójává vált, mint említettem, ők indították és máig is ők működtetik a rádiót, így a kettő eléggé összemosódik. A beszélgetések során sokszor tapasztalom, hogy én a rádióról kérdezek, de a válasz inkább az egyesületről szól, tehát a rádiózás csak egy az egyesület által működtetett projektjeik közül.

Itt általában többen készítik a műsorokat, de előfordul néhány egyszemélyes műsor is. A technikát nem mindenki tudja használni, de mindig van valaki, aki kezeli. Minden nap 16.00-20.00-ig van adásidő. A műsorok egy része élő, néha vannak felvett beszélgetések, rögzített események, a fennmaradó időben pedig átvesznek más közösségi rádióktól is anyagokat. Közvetítik a lakossági fórumokat (a Tubes kapcsán tartott fórumról készült anyagukat az MTI is átvette), azon önkormányzati üléseket, amelyeknek valamilyen helyi relevanciája van, helyi híreket sugároznak, valamint a helyi érdekeltségű civil kezdeményezésekről is hírt adnak, melyeknek gyakran tevékeny résztvevői maguk a műsorkészítők is.

A másik két pécsi rádió közül a Periszkóp Rádióval szorosabb a kapcsolatuk. Felmerült egyszer, hogy a három pécsi kisközösségi rádió közösen megpályázik egy helyi frekvenciát, melyen megosztva ad majd, de ez végül mégsem valósult meg.

A helyi lakossággal változó a viszonyuk. A környék lakossága eleve elég vegyes: a régebben itt élő eredetileg bányász családok leszármazottai mellett egyre nagyobb a városból (Pécsről) betelepülő értelmiségi fiatalok aránya. A lakosság e két csoportja között vannak olykor nézeteltérések, melyek sokszor a rádión, illetve az egyesületen keresztül csapódnak le.

Mindezek ellenére, sőt mindezekkel együtt a rádió láthatóan szerves részét képezi a helyi közösségi életnek. A rádióműsorok elengedhetetlen háttérzaját képezi a gyerekzsivaj, mely vagy a szomszédos focipályáról vagy a szomszédos helyiségben található csocsóasztaltól szűrődik be. Bármilyen történik a szomszédságban, az azonnal hangot kap a rádióban is. Ezt a saját bőrömmön is tapasztaltam. Megérkezésem után nem sokkal azon vettem észre magam, hogy egy kint elkezdett beszélgetés egyszer csak a rádió stúdiójában a mikrofon előtt folytatódott.

Triangulum Rádió

Óriszentpéter, 2008.09.13. Nagy Krisztina, Sülyi Péter

Látogatásom célpontja, a három és fél éve elindult Triangulum Rádió, az Őrségben működik. Az Őri Alapítvány közel évtizedes helyi fejlesztőmunkájának egyik állomása volt ennek a kisközösségi adónak az elindítása. A térség központjában, a nemrég városá lett Óriszentpéteren, az Alapítvány Teleházában működnek. Nagyon széles beágyazottság, nagy hinterland a jellemzője ennek a „vállalkozásnak”. Ez a szervezet nagyon gazdag kulturális kezdeményezésekben: egyszerre igyekszik megszólítani és aktivizálni a helyi lakosságot, s nagyon sok betelepült is. Jelentős az aránya az ország más részéből ide érkező, ide beépülő értelmiségieknek, akik maguk is jelentős értékeket hoznak magukkal, de láthatóan nagy gondot fordítanak a szélesen értelmezett helyi kultúra maguk számára való megismerésére és a helyi értékek megerősítésére, „felhangosítására” is.

Az alapítvány tehát teleházat működtet, nyomtatott helyi kiadványokat jelentet meg, honlapot üzemeltet, táborokat szervez. Tavasszal a „Virágzás ünnepe” a régió egyik kiemelkedő, nagy rendezvénye, augusztusban az egy hétig tartó és a teljes Őrséget megmozgató Hétrétszág fesztiválnak a rendezője az Őri Alapítvány. Ezeket és más egyéb akciókat kezdeményez a térség turisztikai vonzerejének fejlesztésére is. Amikor készülve a találkozásra, a honlapjukat böngésztem az éppen zajló nyári fesztivál idején, a rádió oldalain ezt a feliratot találtam: „Hétrétszágban vagyunk.” Ebbe a „készletbe”, tevékenység szerkezetbe illeszkedett, tagolódott be a gondos előkészítés után 2005-ben elindított kisközösségi rádió is.

Fizikailag is jól elérhető, „mutakozó”, kifelé tárulkozó ez az intézmény. Bár a falusias város központjától kb. 500 méterre van, de megszokott és ismert helye a településnek, könnyű és vonzó ide bejönni. A régi malomépület felújítását követően a Teleház a központi szervezet az épületben, állandó kirások, plakátok, faliújságok vonzzák a tekintetet, s mintha állandóan nyitott lenne a kapu, barátságos belső terek, kényelmes vendégmarasztaló sarkok, kiállítások kínálják magukat. Az emeletről a közelmúltban költöztek át egy új stúdióba az épület egy csendesebb felére – kicsi, de az

előterében egy klubszerű szerkesztőségi szobával kényelmes helye lett a Triangulum Rádiónak. Bejönni, hozzáférni egyszerű ehhez a stúdióhoz, kapcsolatba kerülni a helyi szervezőkkel. Érdekes, hogy ugyanakkor konkrét kiírást a Teleház fogadóterében nem láttam, amely a rádióra hívja fel a figyelmet. Ennek jelentősége nyilván nem a tudatosan oda érkezők számára, hanem a „tébláboló”, tájékozódni vágyó, vagy éppen más konkrét okból ide betérők esetében lehetne. Azt feltételezem, hogy akár olyanoknak is, akik amúgy általában tudnak valamit a Triangulum Rádió létezéséről, de nem kerültek eddig kapcsolatba vele, s az egyéb ügyben való ittlétük során ez a rátalálás jelenthetne talán kapcsolatot, apropót, impulzust a rádió felé.

Beszélgetőtársaim Nagy Krisztina, aki az Alapítvány egyik alkalmazottja, fő feladata a rádió működtetése, szervezése; valamint Sülyi Péter, aki az Őri Alapítvány létrehozója, vezetője, s ennek az egész kezdeményezés-láncolatnak a meghatározó személyisége.

Az elinduláshoz képest történt változásról beszélnek, hogy a „kezdeti jópofa közösségi vonzódás” megélése az idők folyamán kicsit átalakult. Alkalmilag ma is számítani lehet ezekre az emberekre, egy-egy műsor, konkrét feladat – mint amilyen most a stúdió átépítése volt – kapcsán szívesen bedolgoznak önkéntesként. Ám a folyamatos „üzemet” úgy tudják megoldani, hogy lett, akinek ez az állandó fő feladata az Alapítványnál, de besegít a többi munkatárs is. Motivációként hiányzik, hogy nincs erős és folyamatos visszajelzés a rádió működéséről a városban, ami főként az önkéntes műsorkészítőknek jelenthetne megerősítést. Szervesen összekapcsolódnak itt az adódó különböző helyi feladatok: például a fesztivál kapcsán, a (most újra megjelenő) helyi újság megjelentetések – ezek egy része a Triangulum Rádió folyamatos működtetése. Természetesen maradtak rendszeres önkéntes műsorkészítők – főként egy-egy körülhatárolható részfeladatra, mint pl. a helyi sportélet.

Az Alapítvány egészének és a rádióknak is akadnak finanszírozási gondjai. A rádió működtetéséhez sosem kaptak még támogatást sem a helyi önkormányzattól, sem a kistérségtől. De például a bejáratott újság is csak akkor tud megjelenni, ha – mint most is – valami konkrét pályázatot nyernek, amely finanszírozza. Mivel a nyomdaköltség az tőlük független kiadás, az nem váltható ki önkéntes vagy más munkával. Mindenesetre arra készülnek, hogy az újra induló újság és a rádió szorosan egymásra épüljön.

A helyi intézményekkel és az önkormányzattal való viszony nem volt mindig gördülékeny. Eleinte volt egy kis rivalizálás ebben a kapcsolatban. Nehezen szokták meg, a főként az önkormányzati fenntartású intézmények, hogy önálló akarat is intézményt képes működtetni. Az önkormányzat amúgy is eleinte eléggé tartott a rádiótól. Miért akarja közvetíteni az ülést? Próbálták ezt megakadályozni is, de a rádiósok figyelmeztették őket a nyilvánossági kötelezettségekre. Mára szelődült kicsit ez a helyzet.

Egy konfliktust említettek, amelyet a rádió folyamatában követett-közvetített az elmúlt hónapokban. Az országos LEADER pályázat kapcsán ez a kistérség különféle gazdasági és politikai érdekkörök egymással ellentétes befolyása alá került, és kettészakadt észak-déli irányban. A Triangulum mikrofonja rendszeresen ott volt mindkét fél készülődésén, összejövetelein, s a másik fél számára is fontos volt az a betekintés, amit így, a rádió révén, annak közvetítésével megszerezhettek. Így vált fontossá ebben az ügyben ez a helyi média, s ráadásul úgy tűnik, mindkét fél nyert a LEADER-ben.

Ettől és a hosszú ideje folyó állhatatos működéstől fokozatosan lett egy respektje ennek az orgánumnak a közéletben – de nagyon nehéz, hogy nincs pontos érzékelést segítő visszajelzés a működést illetően. „Látják, hogy ott van minden helyi eseményen a mikrofonunk, még akik nem hallgatják is tudják, hogy dolgozik a rádió.” Van egyfajta öntudat is, amely kialakult az idők során. Példaként említik, hogy egy slágerrádiós műsorban a „tanult” sztárműsorvezetők szapulták az Őrséget, és valaki helyből betelefonált, ezt kikérte magának, s még azt is megemlítette, hogy „nekünk még saját rádióink is van”. Ugyancsak a jelenlét tágabb megvalósulását jelenti, hogy a Triangulum Rádió riportere a regionális Nyugat Rádió heti adásában állandó külső szereplő, s így szokott elköszönni: „A Reggeli járatot Nagy Kriszta tudósította az Őriszentpéteri Triangulum Rádióból.”

Fő problémaként többször is megfogalmazódott a rosszul meghatározott és rosszul besugárzott vételkörzet – azaz a normális vételkörzet hiánya. Nem a helyi földrajzi adottságokhoz lett a fővárosban kitalálva a sugárzási keretlehetőség, a tervezők részéről a számítógép nem pótolhatja a helyismeret teljes hiányát. „Ez is az oka, hogy egyre inkább tágabb körből jönnek információk, témák,

hírek, mint amilyen távolra sugározni tudunk” – panaszkodnak a helyiek. „Az itt élőknak aránytalanul nagy erőfeszítésre van szüksége ahhoz, hogy hallgatni tudják a helyi adást” – mondják.

Műsoraik – szinte kizárólag – a helyi élettel foglalkoznak, a „szerek” az egyes kis településrészek dolgaival és a várossal, Óriszentpéterrel. Önkormányzati hírek, sport, hagyományok, az idősek élete, idegenforgalom, a biogazdálkodás, helyi civil szervezetek munkája, újabban a munkaügyi központ helyi kirendeltségének és a szülői munkaközösségnek van állandó rovata, a lelki megújulás és a helyi emberek portrészerű bemutatása a fő témáik.

A most következő esettanulmányokat Benedek Gergő készítette.⁵⁴

Zsebrádió

07.02.12 Török Erika, Nagy Attila

A rádió alapítása és működtetése egy baráti közösséghez fűződik. A nyolcezres lakosú agglomerációs község, Halásztelek kulturális életének fellendítése volt az elsődleges céljuk. A társaság első ilyen irányú tevékenysége egy bérelt helyiségben üzemeltetett vendéglátóipari egység létrehozása volt, vagyis egy olyan kocsmáé, amely jó zenékkal, minőségi borokkal kívánt alternatívát nyújtani a környéken jellemző kannás boros, mulató technós egységekkel szemben. Innen adott a mai Zseb öse, még kalózádióként, néhány száz méteres körzetbe sugározva a kocsmában hallható zenék, események hangját. 2003 tavaszán zárt be a hely, de a csapat tovább szeretett volna lépni. Halászelken nem csak az ifjúság kikapcsolódási lehetőségei korlátozottak, de a kisebbeknek sincs olyan terük, ahová el lehetne őket vinni, az iskolai programokon kívül semmivel nem lehet foglalkoztatni őket. Az egyesület kézműves szakkörök, táncházak, a játszóház üzemeltetésébe fogott, környezettudatosságra nevelt, népművészettel foglalkozott. 2003 nyarán jelen voltak a Művészetek Völgyében játszóházzal, fotólabborral, és a hordozható rádióadóval, Veronika 800 Milliwatt néven. Ez volt az a szellemi közeg, amiből elindult az ötlet és a szándék, hogy az egyesület jelentkezzen az ORTT frekvenciapályázatának második körén, szeptemberben. Szerencsés konstelláció állt össze a csoportban, ugyanis voltak közöttük már Civil- és Tilos rádiós műsorkészítők, ott volt Gelencsér Árpád, aki az első adót maga építette, és például a stúdió mostani telefon hibridje is az ő munkája, volt, aki a pályázatokhoz értett, vagyis minden fontos területre akadt szakember. 2004 májusától meg is kapták a frekvenciát, amit júliusban kezdtek el használni, mert akadtak problémák a források előteremtésével, hiszen az ORTT is folyamatosan szűkítette a rendelkezésre álló keretet, miközben újabb halasztásokat kértek a Zsebrádiósok. De például az önkormányzat által rendelkezésre bocsajtott épületet is saját kezűleg kellett alkalmassá tenni arra, hogy emberi tevékenység folyhasson benne, no és a pincébe is kellett egy elválasztófal, hangszigetelés, a stúdió technikájának összeállítása. A néhány négyzetméteres épület földszintje ugyanis a község teleházaként funkcionál, az egyesület kezelésében. Innen a rádió informatikája, a szomszéd szobában a kézművesbolt van, annak pincéjében pedig a játszóház.

A rádió eszmeiségében, zenei kínálatában célkitűzése szerint az országos rádiók által kevésbé játszott műfajok mellett kötelezi el magát, műsorában nem tűri meg a „kommersz” zeneszámokat. Ez persze szubjektív kategória, Nagy kérdésekre úgy definiálta a kerülendő zenék halmazát, mint azokat az alkotásokat, amelyek szerzőinek fő motivációja a pénzkeresés. A zenék szubkulturális jellegűek, de a „népzenétől a drum ’n bass-ig” széles skálát ölelnek fel. Vagyis a Zseb is, más civil adókhoz hasonlóan, az eredeti közösségi szellemiségnek megfelelően a média fősodrába be nem kerülő zenékkal foglalkozik. Ehhez oly mértékben tartják magukat, hogy igyekeznek pontosan tudatosítani az újabb műsorkészítőikkel, ha azok olyan felvételt játszanak, ami nem egyezik az eredeti célkitűzésben szereplő szellemiséggel. Operettet nem engednek, opera mehet, autentikus népzene, világzenei feldolgozások mehetnek, de lakodalmas vurstlízene nem.

A Zsebrádió számára a közösségiség a legfontosabb. Mivel önmaguk urai, játszhatnak saját szabályaik szerint. A hallgatói visszajelzéseknek, ötleteknek mindig van helye, de ez sem külső megfelelési kényszerként jelentkezik, ilyen értelemben az alkotói közösség a legfontosabb, azoknak az embereknek az értékrendszere, akik szabad idejükben itt műsört készítenek. Éppen ezért kerülnek

⁵⁴ Megjelentek a Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: *Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év c.* cikkben

előtérbe a beszélgetős, zenélős műsorok: a helyi hírek összegyűjtése, vagy akár egy önkormányzati testületi ülés felvétele, megvágása olyan feladatot jelentene, ami hosszabb, komolyabb munkát, előkészítést, tehát időt igényelne a műsorkészítőtől, és mivel ezt senki sem megélhetésért csinálja, így nincs napi hírszolgáltatás. Az önkormányzati információkkal egy hetente jelentkező műsor foglalkozik.

A toleranciára, tájékozottságra alapuló értékrendet igyekeznek az ifjabbaknak továbbítani. Van ugyanis saját utánpótlás-nevelésük is, hiszen többen vannak akik a játszóházból kerülnek a műsorkészítők közé. Az egyesület tevékenységei nem csak térbelileg illeszkednek szervesen, természetes, hogy segítenek a gyerekrendezvényeken a rádiósok, vagy, hogy a rádiósok buliján segítenek építeni az egyesület egyéb tagjai. „Önkéntes”-ként hivatkoznak munkatársaikra az egyesület tagjai. Az ilyen, sokszor akár megerőltető fizikai munkák a bennfentesség és az összetartozás érzését adják bárkinek, aki odamegy segíteni, és ilyenkor az egész valójában egy „jó buli”.

A közösségi rádiózás magától értetődő jellemzője a lokalitás: a hallgatók igényekkel, ötletekkel fordulhatnak a rádiósokhoz, messze túlmenően a kívánságműsorok szintjén. Előfordulhat, hogy valaki bekopogtat egy olyan cd-vel a kezében, amiről öt perccel azelőtt esett szó adásban, mint ahogy számos műsorkészítő van, aki előbb hallgató volt, majd megszólalt műsorban, elhívták vendégnek, végül saját műsora lett. A közösségiség alapvetően nem abban jelentkezik, hogy Halásztelek közösségét kiszolgálja az egyesület, hanem, hogy konkrétan a rádió körül, annak tevékenysége folytán alakul ki egy csoport, egy szellemi közeg, ami így alakító tényezőjévé válik a környék helyi társadalmának. A zsebrádiósok szerint közösségük szerkezete így vázolható fel: van egy 15-20 fős mag, akik a kezdetektől fogva együtt vannak, a legaktívabbak, és akik leginkább magukénak érzik az ügyet. Körülbelül ötvenen foglalkoznak a rádióval, ehhez hozzáadódnak azok, akik a játszóház körül mozognak. És a harmadik réteg, akik effektíve nem rádióznak, de hallgatják, megfordulnak a helyszínen, zenéket adnak, és alkalmanként, ha szükséges, besegítenek valamiben – az ő létszámukat 100-150 fő közé teszik. Összevetve, ez egy nyolcezer lelkes településen igen jelentős, aktív civil szervező erőnek mondható.

Rákóczi Hírmondó

2007.02.14. Bede Judit

Ez a rádióadó ékes példája az egyéni elhatározások erejének, erősen kötődik Bede Judit személyéhez. 1999-ben hozta létre az Emberkéék az Emberért közhasznú egyesületet közösségi funkciók ellátására: kiállításokat, gyermek- és ifjúsági szabadidős, illetve hagyományörző programokat szerveztek. Ők adták be a pályázatot Rákóczifalva teleházának létrehozására is. A rádió elindításában kulcsfontosságú mozzanatnak tartja Bede, hogy 2000-ben a Nonprofit Médiaközpont, a Közösségfejlesztők Egyesülete („Péterfi Ferencék”) meghirdetett egy médiakurzust, ahol egy gyorstalpaló, intenzív képzés keretében betekintést nyújtottak az érdeklődők számára a nyomtatott- és az elektronikus média alapvető jellemzőibe. Itt sajátította el azt az alapszintű know-how-t, amivel bele lehetett vágni a rádió megszervezésébe, amikor 2004-ben felfigyelt az ORTT kisközösségi pályázatára. Második próbálkozásra elfogadta a testület a pályázatot, ebben a rádió közműsorszolgáltatóként volt megjelölve, napi tíz órás adással. A helységet az önkormányzat adta, a felszerelésük nagy részét kölcsönbe kapták. Bede önkénteseket toborzott és a közszolgálati adóktól hívott szakembert az első stábgyűlésekre.

Az egyesület olyan rádiót akart, ami a „hagyományos értékeket próbálja megőrizni”. Az emberre kívánnak koncentrálni. Olyan témákat választanak, amelyek „közelebb viszik egymáshoz az embereket”, érzelmileg is hatnak a hallgatókra. Foglalkoznak szépirodalommal, zenei kínálatukban régi klasszikusokat, vagy értékkel bíró újabbakat játszanak, a stáb konkrét koncepcióval bír. Ez a gyakorlatban főleg klasszikus rockzenét jelent (pl. Led Zeppelin), régi magyar slágereket (a jellemzően megkerülhetetlen Illés-Metró-Omega hármas), de van kifejezetten népzenei adás is. Hangsúlyozza az emberközelség fontosságát, és az ilyen kisládió fontos sajátosságát, hogy szerves kapcsolatban van a helyiekkel, ide be lehet jönni az utcáról, vagy amikor otthonról hoznak az emberek zenét és a rádiónak adják. A Hírmondó a hírműfajokra is nagy hangsúlyt fektet, élőben közvetít a nekik otthon adó közösségi házból rendezvényeket. Oknyomozó riportokat is készítenek, feldolgozták nemrég például a község ötvenhatos eseményeit, és foglalkoznak a falu életét érintő dolgokkal, a

szeméttelep felszámolásától kezdve a védett madarak fészkelő helyeinek felforgatásáig, vagyis klasszikus közszolgálati funkciókat látnak el. Büszkéek arra, hogy beépültek a falu történelmébe, archivált anyagaikon olyan emberek szólalnak meg, akik ma már nem élnek, riportjaik, interjúik már mindig részét fogják képezni a helyi társadalom kulturális örökségének.

Érdekes módon, más rádiókkal ellentétben a Rákóczi Hírmondó adása reggel hétkor kezdődik és délután ötig tart, mert Bede szerint a hallgatók „hat óra után már beülnek a tévé elé”. Nem háttérrádió akarnak lenni, műsorai informatívak, odafigyelést igényelnek. De mivel adásuk délután véget ér, ez erősen korlátozza az elért hallgatók körét, főként nyugdíjasokra, munkanélküliekre, tehát inaktívakra.

A törvényben megszabott mennyiségű hirdetési időt nem tudják kihasználni, egyrészt mert kevés az alkalmas vállalkozás a vételkörzetben, másrészt ehhez kellene egy hirdetésszervezőt foglalkoztatni, amit nem engedhetnek meg maguknak. Az egyesület anyagi helyzete egyfajta a harc a túlélésért. Jelen pillanatban mínuszos, pluszforrásokra lenne szükség, amelyeket Bede szeretne újabb szolgáltatások bevezetésével előteremteni. Ahhoz nyúlnak, amit érnek, például leszállékolat munkatársak alkalmazásával bértámogatáshoz jutnak. Hárman kapnak juttatást a munkájukért, a többi önkéntes, de ezek nagyon kevesen vannak, mert „mindenki azt kérdezi: Mennyit fizetsz?” Nem tud komoly közösség kialakulni az egyesület körül, mert a falu Szolnok tőszomszédságában egyre inkább alvóvárosként funkcionál. A rádió indulása környékén sok olyan hangot lehetett hallani, amelyek szerint „Minek ide rádió, amíg még aszfaltút sincs?”, de ez is a küldetéstudat része, megismertetni, tudatosítani a helyiekben a dolgok működését, például a rádió fontosságát. Ugyanakkor sok olyan visszajelzés éri őket, ami azt mutatja, hogy örömet tudtak szerezni, fontos kérdékről tudtak beszélni, vagyis amik miatt akkor úgy érzik: érdemes. Bede szeretné, ha a rádió nagyobb vételkörzethez jutna. Olyan fejlesztésekre pályáznak most, amikkel kistrégió szintre lehetne emelni a rádiót, ami több hallgatót, több hirdetőt, biztosabb hátteret jelentene, s így a Hírmondóból többet ki lehetne hozni, jobban szolgálhatná a térség érdekeit.

Úgy tűnik, a rádiót Bede Judit agilitásága, elszántsága működteti, egy olyan közegben, amely nem közömbös ugyan, de javarészt csak passzívan befogadja a rádió műsorait. Sok nyugdíjasnak okoznak örömet, és biztos más korosztály képviselői is vannak a rendszeres hallgatók között, de a nappali sugárzás miatt éppen a potenciális hallgatók nagy részét nem érik el. A nappali sugárzás fő oka viszont pusztán az emberhiány, hogy a rádió léte egyelőre nem tudta annyira megmozgatni a helyi közösséget, hogy a lehetőséggel élve néhányan este is készítsenek műsort, a későbbi órák felé eltelve az engedélyezett műsoridőt. A háziasszonyok és az idősebbek valóban jellemzően a sorozatoknak szentelik magukat este, de így ezek a tényezők együtt legátolják az egyesület körüli pezsgőbb közösségi élet kialakulását, mely egyébként vélhetően amúgy sem alakul ki könnyen egy agglomerációs, zárkózott „alvóváros” esetében. Így egyelőre marad a valóban pótolhatatlan értékeket teremtő helyi rádiózás „egyemberes” harca a fennmaradásért.

Sirius

2007.02.09 Laczy István, Rakó Attila

A gyömrői Sirius rádió mesébe illő történetét számos médium feldolgozta már, újságcikkektől dokumentumfilmig. Történet az idős rádiótechnikusról, aki saját kezűleg épített adót, antennát, garázsban stúdiót barkácsolt, nyugdíjából részletre vásárolt cd-lejátszós deckeket, történet gáncsoskodókról, hatóságokról, és aláírásgyűjtésről, itt minden romantikus közhely megtalálható, és igaz. És minden racionális számításnak, esélynek ellentmondóan, Laczy István működteti a helység saját helyi rádióját, a mai napig is.

Rögtön a rendszerváltás után nekilátott a terv megvalósításának, ő nem várt a frekvenciamoratórium leteltére, a médiaháború lezárására. Eljött az idő, technikai feltételek adottak, demokrácia van, rádiót kell csinálni, mert a városnak szüksége van rá. A kilencvenes évek elején a rádió teljesen illegálisan belefogott a műsorszórásba, kezdetben eltűntek. Laczy úr érdeklődött a legalizálás lehetőségei iránt, a szabályozatlanság korszakában még biztatták azzal, hogy csak tegye a dolgát, a szabályozás majd kialakul. De nem a jogszabályi környezet idomult a Sirius rádióhoz persze. A rádió születése óta már az ötödik adóval működik. A Hírközlési Felügyelet minden olyan alkalommal megjelent Laczy István udvarán, amikor valaki bejelentést tett a kalózzádió működéséről. Voltak, akiket zavart a rádió léte, a jelek szerint. Ilyenkor az adót elszállították, Laczy úr újat készített.

Semmi különös motiváció nincs hajthatatlansága mögött, csak az elhivatottság, ahogy ő maga mondja: a megszállottság. Egy ilyen helyen, mint Gyömrő, tragikus információszegénységben élnek az emberek, itt, a XXI. században. Az önkormányzat rendeletet hoz arról, hogy mikor lehet avart égetni, de ezt „csak úgy hallják” az emberek, pontosat senki nem tudott, hiszen ezt a hivatalban kiírják, és kész. Ők 1994-ben már közvetítették az önkormányzat testületi üléseit, a stúdióba ellátogattak a képviselők. Persze többen mondták, hogy a másikat ne hívják meg akkor már, de Laczy István öntudatosan mondta mindig: „Dehát ez közszolgálati rádió!”.

A „stáb” jelenleg négy főből áll, Laczy mellett két másik nyugdíjas, és egy tanár, aki szabadidejében rádiózik itt. Ő Rakó Attila, aki arra emlékeztet, mennyire felbecsülhetetlen értékű volt, amikor ő Üllő testületi ülésére már úgy érkezett meg, amikor ott volt képviselő, hogy már ismerte Gyömrő álláspontját a két település közötti fontos közös ügyben, a rádió közvetítésének köszönhetően. Volt olyan eset, hogy valaki megkérte őket, olvassák be, hogy eltűnt a kutyája. S két órával később a kutya megkerült Maglód határában. Máskor egy természettudományi újságban talált cikk a cukorbetegségről segített valakinek abban, hogy felfrissítse a diétáját. Megszólalt pap, orvos, a városka minden fontos tényezője. Könnyű belátni tehát, hogy milyen fontos kulturális-közéleti funkciókat lát el a rádió a maga egyszerű eszközeivel. Laczy István hangsúlyozta, hogy ők nem tudták, hogy ezt hogyan kell csinálni, ezt meg kellett tanulniuk. A teszüzem során az első zeneszámok lejátszása után gyözködtek a helyiek, hogy „beszéljenek”, valamit mondjanak, csináljanak műsort. Nyilvánvaló, hogy keveset tudnak a professzionális rádiózásról, és szívesen látnák a segítséget, de nem tolonganak a Sirius ajtájában a fiatalok, égve a szereplési vágytól. Voltak ifjabbak, zenés, műfaji műsorokkal, de most csak ők négyen vannak, és a műsor nagyobb részét egyedül viszi Laczy úr. A hallgatók inkább az idősebbek táborába tartoznak, akiknek „nehezeére esik már az olvasás”, vagy nagy örömeiket lelik a kívánságműsorban. Az adó zenei radikális eklektikája alapján azonban „nincs olyan, aki harminc percen belül nem hall magának való zenét”, legyen szó akár house-ról, ami az idén 72. életévét töltő rádiós szájából igen komikusan hangzik.

A Sirius rádióknak tehát Laczy István nyugdíja képezi a költségvetését, azért adnak műsort csak heti öt napon és csak délután, mert ennyire futja az idejükből. Az önkormányzat a másfél évtizedes fennállásuk óta százezres nagyságrendben támogatta őket, vállalkozókról szó sincs, alkalmanként hoz a postás egy-egy borítékot, amiben ezresek lapulnak. Az ORTT pályázata legalább arra lehetőséget adott, hogy ne legyen törvénytellenes az, amit csinálnak, de történetük során sok harcot megvívtak, és a jövő bizonytalan. „Nem kell a XXI. században kistérségi tájékoztatás?” teszi fel a költői kérdést Laczy úr. Neki egyértelmű válasza van erre a kérdésre.

KISKÖZÖSSÉGI RÁDIÓK LISTÁJA ⁵⁵

MŰSORSZOLGÁLTATÓ NEVE	MŰSOR NEVE	TELEPHELY	FREKV.	TÍPUS
Puskás Tivadar Távközlési Technikum	Cool FM	Budapest	107.3	nonprofit
Pánik Kulturális Egyesület	4-SSSS Rádió	Téglás	97.9	nonprofit
Istenkúti Közösségért Egyesület	Remete Rádió	Pécs	87.8	nonprofit
Média Universalis Alapítvány	Első Pesti Egyetemi Rádió	Budapest	97.0	nonprofit
Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola	Meliusz Rádió	Debrecen	88,0	közműsor-szolgáltató
Óri Alapítvány	Triangulum Rádió	Óriszentpéter	88,7	nonprofit
Itt Szeged - Egyesület a Rádióért és a Kultúráért	Itt mi vagyunk! Rádió Mi	Szeged	89,9	közműsor-szolgáltató
Diósgyőri Ady Endre Kulturális és Szabadidő Központ	Diósgyőr Rádió	Miskolc	92,4	nonprofit
Csernai Árpád ev. - Carpak Stúdió	Szóbeszéd Rádió, Mártély	Mártély	89,9	nonprofit
Százhalombattai Ifjúsági Közművelődési Egyesület (SZIKE)	Rádió Egy 100	Százhalombatta	92.4	nonprofit
Pöcök Kulturális Egyesület	ZsebRádió	Halásztelek	87,8	közműsor-szolgáltató
Emberkék az Emberért Egyesület	Rákóczi Hírmondó	Rákóczifalva	89,9	közműsor-szolgáltató
Felső-Kiskunsági Közösségi Munkások Egyesülete	Pusztai Rádió	Kunszentmiklós	89,9	nonprofit
"Háló" Zámoly Fejlődéséért Egyesület	Vértes Rádió	Zámoly	88,7	nonprofit
Kogyilla Zsolt	Berettyó Rádió	Berettyóújfalu	97,9	nonprofit
Nyugat-Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központja	Berzsenyi Rádió	Szombathely	98,8	nonprofit
Abakusz Kör Közhasznú Egyesület	Abakusz Rádió	Hajdúböszörmény	98,0	nonprofit
Nyíregyházi Főiskola Képzési és Továbbképzési Intézet	Campus Rádió	Nyíregyháza	97.9	közműsor-szolgáltató
Ágoston Lajos	Rádió X	Hódmezővásárhely	105.4	nonprofit

⁵⁵ forrás: http://www.ortt.hu/nyilvantartasok/1220530970kiskozossegi_20080904.xls (2008.09.25.)

Pécs-Baranyai Origóház Egyesület	Origó Rádió, Mecsekszabolcs	Pécs	87.8	nonprofit
Actor Informatikai és Nyomda Kft.	Pont Rádió	Mezőtúr	89.9	közműsor-szolgáltató
Napszél Egyesület	Fúzió Rádió	Budapest	93.5	nonprofit
Kárász Közhasznú Egyesület	Tisza Rádió	Szeged	94.2	közműsor-szolgáltató
Ferjentsik Viola	Rádió Kistarcsa	Kistarcsa	101.7	nonprofit
Szabó Sándor Miklós e.v.	Rádió Füzes	Füzesabony	92.4	nonprofit
Alba Sansz Alapítvány	Rádió Sansz - A lehetőség!	Székesfehérvár	87.8	nonprofit
Diák Rádió Kazincbarcika Műsorszolgáltató Bt.	Diák Rádió Kazincbarcika	Kazincbarcika	92.4	nonprofit
Ars Longa Alapítvány	Karzat Rádió Sárospatak	Sárospatak	95.1	nonprofit
Ars Longa Alapítvány	Domb Rádió Sellye	Sellye	91.4	nonprofit
Almási Ákos	Diák Rádió Edelény	Edelény	91.9	nonprofit
Kocsis Gyula Levente	Ózdi Diák Rádió	Ózd	98.9	nonprofit
Szabó Zsuzsanna Judit	Diák Rádió Szerencs	Szerencs	91.4	nonprofit
Sas Zsolt	Rádió Ice	Makó	94.2	nonprofit
Avasi Kulturális és Sport Egyesület	Rádió Avas	Miskolc	98.9	nonprofit
Csillaghalom Polgári Egylet	Csillaghang Rádió	Budapest	93.7	közműsor-szolgáltató
Zöld Rádió Közhasznú Egyesület	Zöld Rádió	Erdőkertés	92.4	nonprofit
Moiré Kulturális Egyesület	Periszkóp Rádió	Pécs	97.1	nonprofit
Tuska Milán	Rádió Weekend	Tótkomlós	89.9	nonprofit
Szent István Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Szakképző Iskola	Sulinfo Rádió, a Szent István Szakképző Iskola Rádiója	Székesfehérvár	97.5	nonprofit
Tavirózsa Környezet- és Természetvédő Egyesület	Tavirózsa Rádió	Veresegyház	107.3	nonprofit
Benkó Tibor	István Király Rádió	Győr	91.0	nonprofit
Kerekes Gábor	Rádió Cell	Cellőmölk	98.8	nonprofit

Közalapítvány Áporka Községért	Kis-Duna Rádió	Áporka	97.0	nonprofit
ATON Képzési és Multikulturális Kht.	Kolumbusz Rádió	Etyek	93.5	nonprofit
Halic Attila Miklós	Berettyó Night	Berettyóújfalú	88.0	közműsor-szolgáltató
Dr. Sajti Edit Bt.	Rádió Szarvas	Szarvas	105.4	nonprofit
"A Tehetséges Zenészekért" Alapítvány	FeZen Rádió	Székesfehérvár	102.9	nonprofit
Gööz József Általános Iskola, Napköziotthonos Óvoda és Könyvtár	Hernád Völgye Rádió Aszaló	Aszaló	92.4	nonprofit
Kulturális Életért Közhasznú Egyesület	Mustár Rádió	Nyíregyháza	89.6	nonprofit
Radio Studio Kft.	Radio Studio	Zalaegerszeg	96.3	közműsor-szolgáltató
Média a Belvárosért Egyesület	Origó Rádió Miskolc	Miskolc	99.5	közműsor-szolgáltató
Springer Krisztina	Kerepes Rádió	Kerepes	97.1	nonprofit
Gordon Lajos	Csobán Rádió	Csobánka	93.5	nonprofit
Piliscsabáért Egyesület	Zöld Hullám Rádió	Piliscsaba	101.8	közműsor-szolgáltató
Taksonyi Lokálpatrióta Egyesület	Taks Rádió	Taksony	101.8	közműsor-szolgáltató
Kovács Gergely Botond	Haraszi Hangja Rádió	Dunaharaszti	96.6	nonprofit
Kunszövetség Egyesület	Karcag FM	Karcag	88.0	közműsor-szolgáltató
Tóth András e.v.	Rádió Twist	Debrecen	96.8	nonprofit
Tiszavasvári Média Egyesület	Best of Rádió	Tiszavasvári	98.0	nonprofit
Összefogás Heves Városért Egyesület	Galaxis Rádió	Heves	97.9	nonprofit
Vörösmárvány Művelődési Ház	Gorba Rádió	Tardos	107.4	nonprofit
Csózi Viktor	Rádió Smile	Kiskunfélegyháza	89.9	nonprofit
AndrySoft Bt.	Alfa Rádió	Balkány	88.0	nonprofit
Muzikland Kft.	Muzik Rádió	Székesfehérvár	88.9	nonprofit
"Pályakezdők Szakiskolájáért" Oktatási és Kulturális Alapítvány	Zagyvan Rádió	Hatvan	92.4	nonprofit

Veritas Egyesület	Rakamaz FM	Rakamaz	98.9	közműsor- szolgáltató
Közösségi Rádiózásért Egyesület	Kontakt Rádió	Buda pest /Terézváros/	87.6	nonprofit
D.K. Digitális és Kommunikációs Kft.	Helló Rádió	Budapest XIV. kerület .	101.4	közműsor- szolgáltató
Sound Stúdió 69 Kft.	Rádió Eper	Miskolc	92.4	közműsor- szolgáltató

Szakirodalom

- Gosztonyi Gergely: *Kisközösségi rádiók Magyarországon* (Civil Rádiózásért Alapítvány Budapest, 2007.)
- Benedek Gergő – Gosztonyi Gergely – Hargitai Henrik: *Kisközösségi rádiózás Magyarországon: az első 3 év* (Civil Szemle 2007/3–4)
- ORTT Előterjesztés – *A kisközösségi rádiózás Magyarországon 2006*. Készítette Császár Miklós
- Cs. Kádár Péter: *Közösségi rádiózás Magyar Rádió Bp.* 2004.
- Pierre Delaspre: *Kommunikáció: fogyasztás vagy emancipáció* (kézirat, részletek)
- P. Beaud: *La société de connexions (Az összejátszók társadalma)* Paris, Aubier, 1984.
- Péterfi Ferenc (szerk.): *A közösségi rádiózásról* – Parola füzetek Közösségfejlesztők Egyesülete Bp., 1992.
- A közösségi média helyzete az Európai Unióban* AKTI 2008. Budapest
1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról
- Péterfi Ferenc (szerk.): *SZABADON - a szabad, közösségi rádiózás lehetőségei Magyarországon*. (Budapest, 1999. Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete)
- Huszler József – Péterfi Ferenc: *Legalább ennyit a kisközösségi rádiózásról* – *Munkafüzet* (Budapest, 2003. Közösségi Kapcsolat Alapítvány, Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete)
- Hargitai Henrik (szerk.): *Kisközösségi rádiók kézikönyve – a rádiózás elmélete és gyakorlata* (Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete Budapest, 2004. Budapest)
- Harkai Nóra: *Közösség és közösségi munka* – Parola füzetek Közösségfejlesztők Egyesülete Bp, 2006.

Kapcsolatok, honlapok

- Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete – www.szabardradio.hu
- Vissza a rádióhoz mozgalom – www.visszaaradiohoz.hu
- Nonprofit Médiaközpont Alapítvány - www.nonprofitmedia.hu
- Közösségfejlesztők Egyesülete – www.kozossegfejlesztes.hu
- Civil Rádió – www.civilradio.hu
- Országos Rádió és Televízió Testület – www.ortt.hu
- Szabad Rádiók Világszövetsége – www.amarc.org
- Radiophony – www.radiophony.com
- Free Press – www.freepress.net